

Korespondencija Jurja Posilovića i Šimuna Balenovića 1856.–1861.

ZORAN GRIJAK
Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Uvod

U Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu u ostavštini zagrebačkog nadbiskupa Jurja Posilovića nalaze se neobjavljena pisma koja je taj crkveni velikodostojnik u mladosti, kao bogoslov i doktorand bogoslovlja, iz Beča slao u Zagreb svome prijatelju svećeniku Šimunu Balenoviću, u razdoblju od 1856. do 1861. godine. Pronašao ih je u Nadbiskupijskoj knjižnici u Zagrebu Janko Barle,¹ tajnik nadbiskupa koadjutora Antuna Bauera.² Taj podatak, kao i nekoliko drugih zanimljivih pojedinosti o navedenoj korespondenciji, nalazimo u životopisnoj studiji Vida Balenovića, objavljenoj 1935. godine.³ Premda nisu bila nepoznata i nedostupna, Posilovićeva pisma nisu pobudila pozornost hrvatskih povjesničara. Uzrok tomu je napose u njihovoj nesklonosti istraživanju »crkvene problematike« u razdoblju u kojem je dominantni ateistički

¹ Janko Barle (Budanj kod Vipave, 12. III. 1869.–Zagreb, 18. II. 1941.), povjesničar, etnograf i glazbeni pisac. Za svećenika je zaređen 1892. Bio je kapelan u Garešnici (1892.–1893.). U Zagrebu je najprije vjeroučitelj u Zavodu za gluhoonijemu djecu, a zatim u nadbiskupijskoj kancelariji aktuar, bilježnik, arhivar i od 1916. do 1938. ravnatelj. Od 1904. je prebendar, od 1911. tajnik nadbiskupa koadjutora Antuna Bauera, od 1916. kanonik Zagrebačke nadbiskupije. Od 1913. predsjednik je Društva sv. Cecilije. Vidi: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1, Zagreb, 1983., 475.; Ljudevit Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima*, sv. III., 1059., neobjavljeni rukopis u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu.

² Antun Bauer (Breznica kod Bisaga, 11. II. 1856.–Zagreb, 7. XII. 1937.), crkveni velikodostojnik. Bio je profesor filozofije i apologetike na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu od 1887. do 1910. godine. Od 1886. do 1890. uređuje *Katolički list*. Godine 1908. izabran je za zastupnika u Hrvatski sabor, kao član pravaške skupine u Hrvatsko-srpskoj koaliciji. Godine 1911. imenovan je koadjutorom nadbiskupa J. Posilovića, a 1914. zagrebačkim nadbiskupom. Vidi: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1, Zagreb, 1983., 539.–540.; *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 1, Zagreb, 1980., 529.

³ Vid Balenović, »Život i rad Šimuna Balenovića. Prigodom stogodišnjice njegova rođenja«, *Katolički list*, LXXXVI/1935., 47, 588.–589.; 48, 599.–600.; 49, 611.–612.; 50, 622.–624.; 51, 646.–650.; 52, 656.–659.

svjetonazor onemogućivao kritički znanstveni pristup analizi djelovanja Katoličke crkve u Hrvata.

Na objavljivanje navedenih Posilovićevih pisama⁴ potaknula me je, s jedne strane, činjenica da pružaju vrijedne do sada potpuno nepoznate podatke o stajalištima mladoga J. Posilovića o najvažnijim suvremenim vjerskim, kulturnim i političkim problemima, koji doprinose shvaćanju njegovog djelovanja kao crkvenog velikodostojnika, senjsko-modruškoga biskupa od 1876. do 1894. godine i zagrebačkoga nadbiskupa od 1894. do 1914. godine. S druge strane, ta pisma su poticajna za objavljivanje, jer ih odlikuju snažan intelektualni diskurs i izuzetno visoka razina elaboracije historiografski relevantnih problema. Zbog navedenih odlika ona su i prinos upoznavanju u hrvatskoj historiografiji nedovoljno istražene kulturne povijesti hrvatskoga svećenstva s kraja pedesetih i početka šezdesetih godina XIX. stoljeća. Napisana u razdoblju od 1856. do 1861. godine, odnose se na jedno od najvažnijih razdoblja hrvatske povijesti XIX. stoljeća, vrijeme neoapsolutizma (1851.–1860.) i vrijeme poslije obnove ustavnog života u Monarhiji 20. X. 1860. godine tzv. Listopadskom diplomom. Svjedoče o tomu da je J. Posilović pažljivo pratio izvješća o radu Banskih konferencija 1860./1861. godine i Hrvatskoga sabora 1861. godine, na kojima se napose raspravljalo o problemu ujedinjenja hrvatskih zemalja i o reguliranju državnopravnih odnosa Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije prema Ugarskoj s jedne i Austriji s druge strane.

Pisma mladoga J. Posilovića prikazuju nam budućega zagrebačkog nadbiskupa i hrvatsko-slavonskoga metropolita kao osobu koja politički zrelo promišlja političke prilike i zamjećuje glavne tendencije povijesnog razvoja u Kraljevinâ Hrvatskoj i Slavoniji i šire u Habsburškoj monarhiji. Svjedoče o tomu da je uočio opasnosti koje proizlaze iz isključivog oslanjanja hrvatske politike na Ugarsku 1861. godine i iz procesa srbizacije pravoslavnih Vlaha od strane Srpske pravoslavne crkve, povezanoga s pokušajem konstituiranja Srba u Kraljevinâ Hrvatskoj i Slavoniji kao Hrvatima ravnopravnoga suverenog političkog čimbenika.

J. Posilović je u pismima Š. Balenoviću upozorio i na pojavu odbacivanja hrvatske i prihvaćanja srpske nacionalne ideje od nekih suvremenika. Taj hrvatski politički fenomen napose se razvio u razdoblju neoapsolutizma u Monarhiji, u ozračju propasti ilirskih nada i preporodnih političkih ideala, ali i pod utjecajem ideja Vuka Stefanovića Karadžića. Uglavnom je poznat, no manje je poznato da spremnost na prihvaćanje srpske nacionalne ideje nije bila prisutna samo među svjetovnim osobama, nego i među nekim mladim svećenicima, koji će kasnije zauzeti istaknuta mjesta u crkvenoj hijerarhiji. Potvrdu o tomu našao sam u pismu koje je klerik Zagrebačke nadbiskupije, kasnije kanonik Zagrebačke nadbiskupije Franjo Iveković (1834.–1914.) uputio Šimunu Balenoviću 1858. godine. To pismo sam, zbog važnosti problematike na koju se odnosi, ali i zbog usporedbe s potpuno oprečnim stajalištima J. Posilovića o identičnim pitanjima, uvrstio kao posljednji prilog u ovome radu.

⁴ Prilikom objavljivanja izostavio sam nekoliko pisama isključivo privatne naravi, koja nemaju historiografsku vrijednost.

Posilovićeva pisma Šimunu Balenoviću sadrže i brojna druga historio-grafski relevantna zapažanja na koja se ovdje neću osvrnati, jer sam ih, zajedno s publicističkim radom dvojice svećenika, koji je u svezi s sadržajem pisama, prikazao u drugom prilogu, u kojem se analizira povijesni kontekst pojedinih važnijih problema u korespondenciji i upućuje na razinu njihove istraženosti u hrvatskoj i inozemnoj historiografiji.⁵ Taj prilog zamišljen je i ostvaren kao zasebna cjelina, ali i kao uvod i nadopuna problematici korespondencije, jer doprinosi njezinom cjelovitijem shvaćanju.

Prilozi⁶

1.

J. Posilović hvali Balenovićevo pjesničko umijeće, opisuje svoje školovanje, boravak u bečkom kolegiju i pohađanje Sveučilišta

Beč, 1. svibnja 1856.

Dragi prijatelju!

Na Vaš liepi i krasni i ukriešeni list škoda da neumiem isto tako liepo i krasno i ukriešeno odgovoriti. Vidjeti je da i gorska vila umie i guditi i šale sbijati; liepo Vas je naučila, a što ona nedospie to će G. pjesnik »Jendreka i kramara i Magde dekle« popuniti. Sbilja jedina je šteta, što Vašu maštu nerazgrieva zrak južni i smokve i naranče itd. ne žeste, jer bismo tada u Vas stekli ili Aristofana⁷ ili Juvenala.⁸ Stidjet bi se morao, što Vas niekada nepravo nazvah Vandalom, da me srećom niste izbrisali iz Zapisnika onih neizobraženih, koji se usudiše nazvati Vas »neotesanim tupakom«. Sada pripoznajem (priznajem, op. Z. G.) i izpoviedam, da ste Vi čovjek izobražen »ad unguem«⁹ ili po naški »upravo na dlaku«. Smieha i radosti i utiehe i polaštice nedonosi

⁵ Vidi članak pod naslovom »Shvaćanja mladoga Jurja Posilovića o kulturi i politici na temelju njegove korespondencije sa Šimunom Balenovićem 1856.–1861.«, objavljen o ovome broju *Časopisa za suvremenu povijest*.

⁶ Svih dvanaest pisama –jedanaest Jurja Posilovića i jedno Franje Ivekovića – upućena Šimunu Balenoviću, koja ovdje objavljujem, nalaze se u ostavštini J. Posilovića i imaju istu oznaku arhiva, fonda i kronološku odrednicu: *Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, Acta praesidialia, Ostavština Jurja Posilovića, 1861.–1914*.

⁷ Aristofan (o. 446.–389.), slavni grčki komediograf. Napisao je 40 komedija od kojih je sačuvano 11.

⁸ Decim Junije Juvenal (o. 60.–o.140.), rimski pjesnik iz Akvinuma. Napisao je 16 satira u 5 knjiga.

⁹ *Ad unguem* (lat.), doslovno do nokta, u prenesenom smislu znači do pojedinosti, do srži.

svaki list onako, ko što Vaš; isto tako su novosti za mene friške, a ne možda nikle na lanskome sniegu. Čestitka po najnovijem ukusu uprav mi se dopada, te će mi možda ugoditi na zdravlje što ste je poslali »infra Octavam«¹⁰, to ste se valjda sjetili stare hrvatske navade, usljed koje bi ljudi slavili svaku godinu i cielu, a i po dvie oktave. Civilizacija se nezgraža (nad) propastju toj navadi, neznam dali ju mislite Vi, premda čovjek skroz i skroz ugladjen i civiliziran, ne samo uzadržati, nego i na sve i manje svetkovine protegnuti? Tu bi doista Vaš izabrani »humor« imao široko polje, no čuvajte se da Vam stisnupiesti i zaoštreni bataci¹¹ nezaokrenu vratom! Vi ste međjutim čovjek i snažan i lukav, te ćete valjda umieti izmaći; osim toga ste još fino ugladjen, a takav čovjek se osmakne (istrigne, op. Z. G.) kano bi i onda kad ga već obijema drže. Dakle s brigom u stranu!

U listu pisanom 24. travnja na Gosp. Vrevca¹² osobito dadoh pozdraviti Vas dragi prijatelju! Iz toga već mislim, da možete imati nieki dokaz toga, da se ja Vas i Vaše prijateljske ljubežljivosti rado i često sjetjam. Ljubav i pouzdanje koje uciepiste u mome srcu mislim da neće ostati bez izrasta, bez ploda. Vaše su godišnjice godinice, kojim slovom puk, kako znate, nazivlje sgodnu kišicu. Jedino žalim svoje poslabo stanje finacialno, da se nemožem upustiti s Vami u čestje ugodno dopisivanje; međjutim nadam se, da ću to niekako moći izpuniti budućih praznikah, namislih bo (ipak, op. Z. G.) ići kući, a staroga prijatelja, ako bude u Zagrebu, neću uzmanjkati posjetiti.

Stanje sjemeništa opisaste mi kako treba; samo o napriedku u znanostih, o stanju »Kola mlad. rod.«¹³ niste mi ništa pisali – no na pô arka nemože stati sve! Zdravstveno je stanje tamo (u zagrebačkom sjemeništu, op. Z. G.) sbilja žalostno; hvala Bogu, da me nije tu! Ovdie sam dobro zdrav, isto tako moja bratja; premda ovdie usried Beča medju visokim zidinami nevidim ništa do nieki premalen obseg svoda nebeskoga ponad sebe – zrak dakle nije najčistiji. Učiti se moram isto toliko koliko tu, ako ne mnogo više, a gledeć na malen prostor Collegia¹⁴ živim u većem društvu nego bih živio tu. Povrh svega toga valja stupati i u Collegiu i u Sveučilištu po stubah na četvrti kat, što upravo

¹⁰ *Infra Octavam*, (lat.) unutar osmine. Nekada su se veliki katolički blagdani, kao npr. Božić, Uskrs i Duhovi, te sveci zaštitnici gradova slavili jednu oktavu, tj osam dana. Izraz je kasnije dobio preneseno značenje, Naime kada bi se nekoliko dana zakasnilo s čestitkom navodilo bi se da je poslana »infra octavam«, tj unutar osam dana. Tako je i poslana imendanska čestitka, koju je Š. Balenović uputio J. Posiloviću, stigla s zakašnjenjem od nekoliko dana nakon blagdana sv. Jurja koji se slavi 23. travnja.

¹¹ Navedene riječi vjerojatno se odnose na izmišljene protivnike tobožnjem Balenovićevom naumu da oktavu, tj osminu u slavljenju Božića, Uskrsa i Duhova protegne i na slavljenje ostalih blagdana, u konkretnom slučaju sv. Jurja. U stvari J. Posilović se šalio, a cijela šala je potaknuta zakašnjelom Balenovićevom imendanskom čestitkom.

¹² Nisam pronašao nikakve podatke o navedenoj osobi.

¹³ *Kolo mladih rodoljuba* bilo je društvo hrvatske domoljubne bogoslovske mladeži. Osnovano je 1836. pod imenom *Ilirsko narodno društvo domorodne duhovne mladeži sjemeništa Zagreb*. Od 1857. nosi naziv *Zbor duhovne mladeži zagrebačke*. Bilo je zaokupljeno proučavanjem hrvatske povijesti i književnosti.

¹⁴ Bečki kolegij *Pazmaneum* osnovao je Péter Pázmány (1570.–1637.), kardinal, ostrogonski primas, vodeća ličnost protureformacije u Ugarskoj. Kolegij je kupnjom

nije najbolji melem za objačati prsa. To je jedno dobro, da nam šetnje traju uvijek najmanje dva sata, što tu (u Zagrebu, op. Z. G.) nije; no usuprot neima ovdie mjesta za skakanje, nabacivanje sniegom, loptanje itd. Najugodnije je to, da u svibnju svaki četvrtak, ako nije svetac ili kiša, ranim jutrom oko pō pet izilazimo u obližnja sela, da se čista jutarnjeg zraka naužijemo i svakojakimi zabavami razveselimo. U obće mogu Vam kazati, da sam ja sa svojim stanjem zadovoljan i da Gosp. Meduru nimalo ne zavidim na njegovoj sreći.¹⁵ On osim toga, što je nadaren izabranimi darovi od Boga, ima jošte kripko tielo, koje će ga uzdržati i zdrava povratiti svojoj domovini i svojim prijateljima; ja sam usuprot slab čovjek, koj bi velikoj promjeni klimatičnoj i velikoj vrućini po svoj prilici podlegao. On će istina tamo vidjeti i čuti mnogo, što ja ovdie nemogu; vidjet će n. p. glasovite umotvore, upoznat će se bolje sa životom crkve, blizu je prestolja apoštolskoga itd., u nauci pako težko da će imati više prilike za napriedovanje, negoli ja; a moja bi svrha za sada imala najpača ova biti. On mi ništa nije do sada pisao. Zašto? Toga ja neznam. Dali porad poštarine, ili ustanovah njegova Collegia ili da možda ne probudi u meni zavist, ili čeka od mene prvi list? Bilo kako mu drago i meni je svejedno.

U svojih listovih na G. Vrevca pisah već svašta i o Beču i o Sveučilištu i o kollegiu i svojem stanju; neznam dali Vam je sve to poznato, a bojim se da Vam isto novim nekažem dva puta. Ali to možda da smijem opetovati da u superiorah nenadjosmo upravo otacah, a medju bratjom nevidje upravo duh bratskoga pouzdanja; s obojega je pogleda u Zagrebu mnogo bolje. Zadovoljstva ovdie nijednoga neima, koj si nebi željeo odavle izaći što prije. Istina, da mlad čovjek uvijek nevidja sve što je dobro, da često krivo i površno sudi; medjutim ako se u tome svi slažu, onda će biti takodjer negdie krivda i izvan mladjahnih, vatrienih, vjetrenastih srdacah! Mnogo strogo znanstvenoga napredka, samostalna učenja nevidjeste puno ovdie! Ni profesori nisu svi najizabraniji, jošte manje njihovi slušaoci. Tim jedinim što su biblička studia obširnija, rekao bih, razlikuje se sveučilište ili bolje fakultet theologički od običnih biskupskih licejah.¹⁶ Klerici izašav odavle, ako nisu naumili rigorozirati i napinjati osobito svoje marljivosti, neće mnogo više znati od klerikah izučenih na liceju. Tko želi biti doktorom, taj si dakako želi na sveučilište; no osim studiah bibličkih, koje valja slušati na sveučilištu, u koliko nebiahu predavana na biskupskom liceju – baš mu ga ne treba, te može i bez javnog polazjenja predavanjah postati doktorom.

Niekimi, ko što pišete, preuzki su zidovi zagreb. sjemeništa. Tom dapače može zadovoljiti jedino Rim. Poznato mi bijaše njegovo slavohleplje, no da bi

prešao u vlasništvo zagrebačkog Kaptola (1762.–1766.). Intervencijom carice i kraljice Marije Terezije (1740.–1780.) ta je kupoprodaja opozvana, a kolegij je vraćen Mađarima.

¹⁵ Nisam uspio utvrditi na kojeg klerika zagrebačke nadbiskupije se odnose Posilovićeve riječi.

¹⁶ U Zagrebu je također, do utemeljenja Sveučilišta Franje Josipa I. 1874. godine s pravoslavnim (pravnim), mudroslovnim (filozofskim) i bogoslovnim (teološkim) fakultetom, postojao Nadbiskupski licej, na kojem se stjecala bogoslovska naobrazba, ali ona nije omogućivala daljnje napredovanje u zvanju.

se bilo kadro uzpeti na tolik stupanj rekao bih drzovitosti, nepade mi ni na kraj pameti. Ako on umie tako natezati i miešati i kombinirati, to će se on jedva smiriti prije, dok ne postane barem nadbiskupom zagrebačkim. Srećan mu put k slavi!¹⁷ Blažen onaj, koji može biti zadovoljan s manjim! Kapelan na prostoj župi može čestoputah sa svojom marljivostju i božjim blagoslovom mnogo uspješnije i spasonosnije djelovati, negolo mnogi, koj u težnji za visokim radi jedino za svoje uzvišenje; a težnja za velikim i visokim dostojanstvom nije uvijek znak velika duha, ni dovoljno jamstvo za dostojnost. Medjutim »ipse viderit«.¹⁸

Pišete mi da se nagadja za Kučeka da bi imao doći ovamo.¹⁹ Ja za to ne čuh ni slovca, ali za Kolarića donese nieki vjetrić nešto mi u uho.²⁰ Neka si nitko ne misli, da ovdie izgleda Bog zna kako! I ja tako mišljah, dokle se ne naučih, inače i nepoželjeh kadkada biti tu u Vašem milenome krugu. *Experto crede Ruperto!*²¹ medjutim rado ću dočekati i zagrliti svakoga, koj mi se odande ovdie pridruži. Dva su još ovdie hrvatska srдца, a ino sve Madjari, Slovaci i Niemci (mislim u Pazman. Coll.) Da prama tudjci (tuđinu, strancu, op. Z. G.) neima toliko pouzdanja kolika u sunarodnika, razumije se po sebi; svaki se sa svojim najradje druži.

Čim se zabavljaju naši klerici? Najviše čitanjem, jer ovdie neima ni vrtića, ni billiarda, ni schacha (šaha, op. Z. G.), ni kartah, ni gusalah, ni tamburah, ni fortepianah. A što se čita? Theologička studia toliko koliko treba za školu i za cirkul; a ostalo vrieme prodje na čitanje novinah – romanah i drugih zabavnih ili poučnih knjigah. Novinarstvo kod nas visoko stoji: preko 20 madjarskih, niemačkih, českih, slovačkih i hrvatskih (*Katolički list*²² i *Neven*²³) časopisah dolazi u naš Collegium. Političke novine sadržaju po običaju novellah i romanah, koje najmarljivije čitaju Madjari, kojih je književnost u toj struci bogatija negoli u ostalih. Neka se hrane i pitaju, no to nije mislim »solidus cibus«.²⁴ Što se tiče napredka u znanostih, uobće je dobar. Profesori na sveučilištu poradi toga najvećma cienne naš Collegium, i neda se tajiti, da ima u njem izabranih glavah, koje zaslužuju onu osobitu povlasticu, koju izključivo ima naš

¹⁷ Teško je sa sigurnošću utvrditi o kojoj osobi je riječ. J. Posilović možda govori o Antunu Kržanu (1835.–1888.), koji je 19. X. 1856. primljen u zavod sv. Apolinara (Germanico-Hungaricum) u Rimu. Po završetku studija u Rimu A. Kržan je bio profesor dogmatike na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a 1876. imenovan je sveučilišnim rektorom. Godine 1879. postao je kanonik Zagrebačke nadbiskupije.

¹⁸ *Ipse viderit* (lat.), neka se sam uvjeri.

¹⁹ Nisam pronašao podatke o njemu.

²⁰ Pavao Kolarić, klerik Zagrebačke nadbiskupije rodom iz Bjelovara. Na preporuku kardinala J. Haulika otišao je 1857. u rimski zavod Germanico-Hungaricum, gdje je umro 22. ožujka 1862. u dvadeset petoj godini života.

²¹ *Experto crede Ruperto!* (lat.), Vjeruj učenom Rupertu!

²² *Katolički list* počeo je izlaziti u siječnju 1849. na poticaj zagrebačkog biskupa Jurja Haulika.

²³ Književni časopis *Neven* počeo je izlaziti 1852. godine.

²⁴ *Solidus cibus* (lat.) kvalitetno (dobro) jelo.

Collegium, da najme mogu klerici izučivši teol.[oški] tečaj rigorozirati iz bibličkih studiah.

Dubokoumljem odlikuju se najviše Niemci i Slavjani. Madjari dobrom pametju (memoria) i kadšto oštroumljem. U Madjarah sam i to opazio, da se rado obziru za ženskim spolom. Da li je to plod njihove vatrene narave, ili razgrijane romani mašte, toga ja neću razumljivati. (...) ²⁵

I to budi za sada dosta! Trebalo bi, da sada izčatam čitave litanije pozdrava; međjutim ja pošiljam Vam svoj pozdrav i cjelov u podpunoj vjeri, te Vam dajem pravomoćje, da ga podielite onim za koje znate da me imaju u dubokoj uspomeni. Roku Deželiću liepo hvala na njegovom listiću! ²⁶ Rado sam čitao ono što mi je priobćio, jer me je zanimalo. O svojem ujaku Jurju Krajačiću rado bih bio, da mi je što napisao. Neka ga pozdravi u moje ime liepo, upravo bratimski.

Dokle se vidimo prijatelju. Bog!!

Vaš

prijatelj
Juraj Posilović

* * * * *

2.

Posilović kritizira »ekskluzivizam« i »separatizam« Slavonaca koji se kao ostatak stoljetne podijeljenosti hrvatskih zemalja, djelomice očitovao tijekom hrvatskoga nacionalno-integracijskog procesa i stvaranja hrvatskog književnog jezičnog standarda. Uz to govori o razlozima svoga posjeta V. S. Karadžiću

Beč, 4. prosinca 1858.

Dragi Šimune!

Najprije ste čekali, i videći, da neima ništa, potjerali ste, a to opet ništa! Bog zna, što sve si Vi o meni mislite? Ali mi vjerujte biah zapriečen. Barem 15 listovah, dakako nuždskih, razposlao sam na sve strane, a praelectie ²⁷ na sveučilištu i kod kuće, missa, breviarium! ²⁸ A više putah napadne čovjeka i ovdie

²⁵ Ispušten je kraći dio pisma privatne naravi.

²⁶ Roko (? Đuro) Deželić (Ivanić Grad, 25. III. 1838.–Zagreb, 28. X. 1907.), hrvatski javni djelatnik, pisac i publicist. Do 1873. bio je unionist a poslije pravaš. Od 1871. do smrti zagrebački je gradski vijećnik i zamjenik gradonačelnika.

²⁷ *Praelectie(ones)* (lat.), predavanja.

²⁸ *Breviarium* (lat.), knjiga molitava, čitanja i pjesama, koje su svećenici dužni svakodnevno moliti.

Glivarec.²⁹ Svakako sam Vam bio naumio pisati početkom prosinca, da i Vi nebudete meni prije pisali. Sve razpitujem i čekam, nebih što saznao o toj Santerovoj zakladi, no badava. Koga pitam nezna mi kazati; Vi mi niste naznačili gdje mi valja pitati, niti ja znam kamo bi se okrenuo.

Za Vukove narodne pjesme bio sam sretniji, otišao sam k samomu Vuku da mu učinim naklon, pa ga onda upitah, nebili mi hotjeo prodati jedan esksemplar svojih pjesamah?³⁰ Čuo sam bo, da se u Vuka najjeftinije dobiva, i vjerovah rado, opekavši se sam već jednoč. Nedavno sam naime u Braumüllera ovdješnjega prvoga knjigotržca naručio njeko djelo latinsko iz Rima, što ondje stoji 2 fl 40 kr aust. vried; a kad ga dobijem po Braumülleru, plus 5 fl 40 kr aust.! Umolih dakle Vuka, te mi on proda za 6 fl konv. novca. I evo poslah Vam danas poštom, te će stići, ako ne odmah s listom, a to ipak ne mnogo kasnije. Pošiljke nisam platio, jedno, što mi se već jednoč dogodi, da sam ja ovdje platio, a onaj, komu sam poslao morao je tude platiti, a druga pošiljka će stojati nekoliko krajcarah, kojih bi mi Vi teško mogli po pošti vratiti. Nebi se srdio, kad bi mi novce, što sam ih dao za pjesme, što prije vratili, jer su i Bečlije (ne samo (...)³¹ u *Nevenu*) novčane pijavice, a osobito o novoj godini. Ako bi se morda svidjelo Aleksi³² poslat mi ono, što je u njega, zajedno s Vašim listom, još bi mi dražje bilo; stoga mu javite liep pozdrav od moje strane, i neka oprost, što mu napose nisam pisao!

Ovih danah stiže mi u ruke knjižicah g. Jurkovića.³³ Po Vašoj želji odmah sam ju pročitao, te ću Vam razložiti na kratko svoje bezpristrano mnjenje. Jurković kaže da piše za slavonski puk. Ako s toga gledišta, kô što i valja prosudjujem, moram i rado izpoviedam, da je on prema toj zadaći vrlo shodno pisao. Narod naš ljubi pripoviedke, pjesme i poslovice, to je njegovo duševno blago. Prema tomu je Jurkovićeva knjižica pripovjedaka jedna dosta kratka, dosta prosto izvedena, malo s bajkom začinjena (tri lipe koje procvitaju), baš kako naš narod ljubi; jedna pjesma i ta dobro izvedena prema inim narodnim pjesmam, ako i nije maistorluk; nekoliko basnah, iz kojih se izvode poslovice (i narodnim nekajim poslovicam za temelj jest kakova basna). Pa pored toga mislim, da bi se knjižice Jurkovićeve mogle narodu dopasti. Što se jezika tiče uobće je dobar i čist; samo je umiešao njekoje slavonske provincialisme, kano: njuih, psima,³⁴ ljudma i. t. d., i to mu se može oprostiti; jer tko piše upravo za

²⁹ Nisam uspio odgonetnuti značenje riječi Glivarec, no može se pretpostaviti da personificira lijenost, odnosno opuštanje.

³⁰ Vuk Stefanović Karadžić (Tršić, 26. X. 1787.–Beč, 26. I. 1864.), srpski lingvist, etnograf i historičar.

³¹ Nečitka riječ.

³² Nisam uspio otkriti identitet navedene osobe.

³³ Janko Jurković (Požega, 21. XI. 1827.–Zagreb, 20. III. 1889.), hrvatski književnik. Bio je je pomoćnik urednika *ZKL-a* 1849., zatim učitelj u Vukovaru 1855., gimnazijski profesor u Zagrebu 1860., perovoda Hrvatske dvorske kancelarije u Beču 1863., savjetnik Zemaljske vlade odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu 1874. i potpredsjednik Matice Hrvatske 1882. Godine 1858. tiskana je njegova knjiga s dvije pripovijetke pod naslovom *Tri lipe ili grieh neokajan neoprostien i Prelja*.

³⁴ Nisam uspio utvrditi zbog čega Posilović ovu riječ svrstava u provincijalizme.

puk, za prosti puk, ne smije se služiti neznam kako uzvišenim kitjenim stylom, nego prostim, da i privincialismi. Pogledajte na premier (...) i druge njemačke pučke knjige.³⁵ No, drugo je pitanje, je li pogodio Jurk.[ović] što veli da piše za »slavonski puk«. S jedne strane može se pravdati »voluit enim captare benevolentiam«³⁶ nebili puk radje čitao, te u obće uz našu knjigu bolje privinuo; valjda mu je pred očima bio Relković,³⁷ koj svaki čas spominje liepu Slavoniju, i »moj dragi Slavonče«; ali moglo bi to uroditi i zlim plodom. Za što? Ionako Slavonci previše se nadimlju tim imenom Slavonac i slavonski jezik. (znate kakve je s njimi raspre imao Miškatović³⁸), te im nebi trebalo i u knjigah toga previše spominjati. Čitali ste valjda posljednji broj *Nevena*, što onaj jadni Brelobark³⁹ piše: tako se sad ne govori od Neretve do Zadra, makar se je jurve i govorilo i pisalo. Briga njega za Hrvate i Srbe, on nije ni jedno ni drugo, već je on Dalmatin, i on hoće svoje provincializme; tako bi mogli najlaglje i Slavonci. Pak onda Jurković je tako pisao, da će svaki Hrvat, barem graničar, rado čitati; zašto je dakle njih izključio pišuć samo za *Slavonce*? On veli da nema namiere, da ciepa, gdje smo ionako razciepani; ja mu vjerujem; no kažem, svakako da je posrnuo, nedaog Bog, da odatle što gorjega se porodi.

Proklet je naime taj hrvatski narod! Što mu inostranac kaže, to je sacrosanctum (sveto, op. Z., G.), za ono će (dati) krv i život, a što mu svoj kaže, u tom je on svoje glave, autonom. Sbilja moram kazati, da ja ili nepoznam života narodah u obće i njihova razvitka; ili ako poznam, da mi valja o napriedku našega naroda dvojiti. Kažete da je Jurković dirnuo u taj Vaš sbor.⁴⁰ Može se tako uzeti, no morda nije toga namjeravao, morda je samo hotjeo naznačiti, koj bi bio praktičniji put?! Jedino Vas molim, neka Vas to neuvriedi, što je napisao; barem nekažite, da se čutite uvriedjenim. Jer iz rieči rodi se rieč, odanle svadja i razpra i sva naša bieda. Ta sami ste mi nešto natucnuli o Bogoviću.⁴¹

³⁵ Nečitki naslov neke njemačke pučke pripovijetke koja obiluje provincijalizmima.

³⁶ *Voluit enim captare benevolentiam* (lat.), želio je pridobiti naklonost.

³⁷ Matija Antun Relković (Svinjar, danas Davor na Savi, 6. I. 1732.–Vinkovci, 22. I. 1798.), hrvatski pisac i prosvjetitelj. Napisao je glasoviti didaktički spjev *Satir iliti divlji čovik* (1762.), *Novu slavonsku i nimačku gramatiku* i druga djela.

³⁸ Josip Miškatović (Cernik kod Nove Gradiške, 6. III. 1836. – Zagreb, 2. X. 1890.), hrvatski publicist i političar, saborski zastupnik 1861. Pristajao je uz Narodnu stranku u kojoj je zbog oportunitizma ostao i nakon prelaska njezinih prvaka u opoziciju i osnutka Neodvisne narodne stranke 1880. Nakon obustavljanja *Pozora* 1867., odlazi u Beč gdje uređuje *Novi Pozor*, a nakon njegove obustave 1869. u Sisku uređuje list *Zatočnik*. Od 1882. do smrti radi kao arhivar u Zemaljskom arhivu u Zagrebu.

³⁹ Nisam uspio pronaći nikakve podatke o navedenoj osobi.

⁴⁰ Zbor duhovne mladeži zagrebačke, vidi bilj. 13.

⁴¹ Mirko Bogović (Varaždin, 2. II. 1816.–Zagreb, 4. V. 1893.), hrvatski književnik i političar. Filozofiju i pravo završio je u Zagrebu. Pripadao je mlađoj generaciji iliraca, a u doba neoapsolutizma postao je središnja ličnost hrvatske književnosti. Urednik je *Nevena* od 1852. Protivnik je neoapsolutizma. Kao saborski zastupnik 1861. zauzimao se za uniju s Ugarskom Svoje političke poglede iznio je u brošuri *Politische Rückblicke in Bezug auf Kroattien* (1861.).

Još bih nešto napisao, ali je krajnje vrijeme, da list predam na poštu, te odem na predavanja. Zato s Bogom!

Vaš

prijatelj
Juraj Posilović

* Jurkovićeva basna konj, voli (volovi, op. Z. G.) magarac, vrlo dobro je možete na nas aplicirati: voli smo mi i magarac i ništa bolje. Kô je god malo ponositiji, bije nas, kako sam hoće!

* * * * *

3.

J. Posilović snažno očituje hrvatsko domoljublje u povodu smrti bana Jelačića i govori o putu Franje Josipa I. u Italiju.

Beč, 1. lipnja 1859.

Dragi Šimune!

Evo samo na kratko, jer me pritisnu posao. Niemac ga zove (...) ⁴² to će reći, kad čovjek najprije zanemaruje, pa onda na vrat na nos! Takova bieda i mene zaokupila, no neće dugo, iza 27. lipnja poći će opet lagodnije – ako Bog da!

Što ste mi opisali Banov sprovod, niste mi većma mogli ugoditi. ⁴³ Vi bo znate, da ja jesam i da želim biti i Bog dao da uvijek budem pravi Hrvat, a naš je ban Jelačić bio Hrvat baš uzorit, da bi se u njega uzrielo (ugledalo, op. Z. G.) sve pleme naše! No, da ste mi još poslali pjesmu Tade Ličanina ⁴⁴ i mog zemljaka Deželića, nebiste jamačno bili pogriješili – ako nije možda u *Narodnih Novinah*, (tobože narodnih, gdje se jur izbjegava rieč ban, pa se piše *poglavar*), no narodnih tih novinah u kojih se opisuje sprovod jošte nisam vidio. ⁴⁵

⁴² *Not(...)*igkeit, nečitka njemačka riječ.

⁴³ Ban Josip Jelačić umro je u noći od 19. na 20. V. 1859.

⁴⁴ Nisam utvrdio identitet navedene osobe.

⁴⁵ *Narodne novine* počele su izlaziti 6. siječnja 1835. na poticaj Ljudevita Gaja (1809.–1872.). Najprije izlaze pod naslovom *Novine Horvatsko-Slavonsko-Dalmatinske* do 1843. godine, a zatim pod različitim naslovima: *Ilirske narodne novine*, IX/1843.–X/1844.; *Narodne novine*, XI/1845.–XV/1849.; *Novine Horvatsko-Slavonsko-Dalmatinske*, XV/1849.–XVII/1851.; *Narodne Novine*, XVIII/1852.–XXVI/1860.; *C. kr. službene narodne novine*, XXVII/1861. i dalje: *Narodne novine*. Promjena naslova *Narodnih novina*, koje su se postupno pretvorile u službeni list, najčešće je bila potaknuta političkim razlozima. U razdoblju neoapsolutizma (1851.–1860.), u kojem se Posilović na njih osvrće, bile su podvrgnute snažnoj državnoj kontroli, pa gube »narodni« značaj, o čemu je svjedočila i promjena njihova naziva 1852. godine.

Car je otišao u Italiju,⁴⁶ te tako neće biti ništa o deputaciji, o kojoj se tu glasalo; osim toga morda se glasa da bi se nečulo! da će Gyulay,⁴⁷ sadašnji komandant u Piemontu, postati banom ili *guvernerom*!!!

Naš narodni Ban (ban Jelačić, op. Z. G.) pade u grob, je li će s njim i naša narodnost, naša slava i naše ime? Bog zna, teško su mu morali sagriješiti naši stari, naši su otci zobali trpkog groždje, pa i njihovim sinovom zubi utrnule. No srnilovat će se i nam Gospodin. Molite se revno Bogu za bana Jelačića, da mu Bog da pokoj vječni; jamačno neće ni on u Boga šutjeti o svom narodu, koj je toliko ljubio. Osim toga radimo da ne budemo uvijek usiljeni i mi i sve potomstvo naše moliti u tudjina milostinju i komadić crna kruha!

Uvedoše tu u Zagrebu hvale dostojan običaj, da se bratja novomisnici prije no se razidju, bratimski počaste u ljubavi. Ja želeć k tomu što doprinieti pošiljem Vam evo 6 forintih srebra. Budite veseli, sjetite se svoje bratje predšastnikah, te se razidjite s tvrdom voljom, da će svaki koliko samo bude mogao, neumorno raditi za slavu božju i korist našega jadnoga naroda!. Ako li bi se pako dogodilo, da bi se rečeni običaj ukinuo s razloga koj je meni nepoznat, a onda da su tih 6 forintih na pospjuh »Sbora duhovne mladeži«.

Pozdravite mi G. Deželića, da mu liepo hvalim na pismu, no da jošte, za sada moram ostati odgovor dužan; nadam se da ću se moći do skora odužiti; i drugu Vašu bratju mi liepo pozdravite, koji se jošte sjetjaju ovako neznatne osobe kakva je moja. O političkih stvarih neda mi se pisati, jer je škakljivo. S Bogom!

Vaš

prijatelj
Juraj Posilović

* * * * *

4.

O ponovnom uvođenju hrvatskoga jezika u gimnazije, te o kardinalu Hauliku kao promicatelju njemačkog jezika. O opasnosti da protestantske crkve iskoriste moguće ukinuće starocrkvenoslavenske liturgije (glagoljice) i neaktivnost katoličkoga svećenstva u njegovanju hrvatskoga jezika, te bogoslužjem na hrvatskom jeziku i tiskanjem knjiga na hrvatskom jeziku potisnu kulturni utjecaj Katoličke crkve i ujedno se, kao nacionalne i državotvorne crkve, posredno nametnu kao politički relevantan čimbenik. O problemu građanskopravne ravnopravnosti Židova.

Beč, 21. studenoga 1859.

⁴⁶ Odnosi se na put Franje Josipa I. u Italiju uoči austrijskoga poraza od ujedinjenih sardinijsko-francuskih snaga kod Solferina i Magente, koji je imao za posljedicu gubitak Lombardije.

⁴⁷ Samuel Gyulay (Budim, 19. IV. 1803. – Gries kraj Bolzana, Tirol, 20. VIII. 1886.) grof, carsko-kraljevski podmaršal.

Dragi Šimune!

Glava me boli, kao da će iz nje oklopljena Pallas,⁴⁸ no ja po nesreći nisam stari Jovo,⁴⁹ pa se nemojte čuditi, ako i gdje gjipi traljava baba. Ni jučer mi nebi-jaše mnogo bolje, nit sam imao vremena točno pročitati, štono sam Vam poslao. Ako dakle gdje zamietite kakovu logičku pogrešku, nepojmivost ili što slična, slobodno izpravite, koliko se može. Na interpunkcie nisam osobite brige polagao, ni baš na pravopis; no ipak gledao sam da razlučim dobro je od ie, koliko sam(o) smijem, jer znate da ovdje (u Beču, op. Z. G.) nije Hercegovina, kô što ni tu (u Hrvatskoj, op. Z. G.). Njeke pogreške, kojim se sam dosjetjujem navest ću.

Jedno čini mi se nebišaše ona *carska* naredba o gimnazijah već ministerialna (vladina, op. Z. G.), premda ne bez careve volje; možete dakle tako zamienito, ako hoćete.⁵⁰ Drugo »regum in vestitu deaurato circumdata varietate«,⁵¹ točnije bi morda ovako preveo: kralj. u *pozlatjenu* ruhu *ognuta* razlika. A tretje, gdje govorah, kako se našem narodu prodiče jezikom koji ne razumije,⁵² dolaze rieči: »znam da je i te biede u narodu našem«, tu dodajte: »znam da je i te *i toj slične* biede u n[arodu] naš[emu]«. Ostalo, ako je još gdješto, preporučam Vašoj ili g. Horvatu pozornosti i izpravi.⁵⁴ Priklopljene ovdje note, ako Vam se dopadaju, dodajte onamo, gdje su križići – shodnu rieč ćete sami naći, ja je (...) sada više ni sam ne znam.

Ja sam sa svojim člankom dobrahno zakasnio, pa mi je skoro i čudo što Vas nije k meni u sobu ne samo s oštrima probijajućima očima, već i s kakvom toljagom – ako si niste ni onda pomislili, što ćeš s huljom? Liepi a ništa ne izliepi! Ja sam ponješto i kriv, ali ne mnogo. Nit bo imam mnogo vremena, nit prskaju iz moje glave članci, kô što u kovača iskre s usijana željeza, a nit mi se ta stvar toli lagana činjaše. Izjaviti se odlučno za narodni jezik, ukoriti dosa-

⁴⁸ *Pallás Athena* (grč.) Atena, kći *Zeusova*, u grčkoj mitologiji se štovala i kao božica rata. Prikazivana je u oklopu, s kopljem, štitom i kacigom, kako iskače iz *Zeusove* glave.

⁴⁹ Igra riječi. U rimskoj mitologiji vrhovno božanstvo grčke mitologije Zeus štuje se pod imenom *Jupiter*, (lat.) *Juppiter*, gen. *Iovis (Jovis)*, pa J. Posilović, šaleći se, iz njega izvodi ime Jovo.

⁵⁰ Navedena naredba, odnosno »previšnja odluka« Franje Josipa I. od 8. VIII. 1859. propisivala je da se u svim krunovinama, dakle i u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, ne samo u nižim nego i u višim razredima gimnazije mladež poučava u svim predmetima »dotičnim zemaljskim jezikom«. Tom naredbom ukinuta je neoapsolutistička školska naredba Lea Thuna za više gimnazije iz 1854. godine, koja je propisivala njemački kao pretežito nastavni.

⁵¹ *Regum in vestitu deaurato circumdata varietate* (lat.) u odjeću zlatnu kraljevâ zaodjevena razlika.

⁵² U članku »Naš jezik«, *Zagrebački katolički list* (dalje: *ZKL*), X/1859., 50 (15. XII. 1859.), 393. J. Posilović daje Š. Balenoviću kao članu uredništva *ZKL-a* upute u svezi s člankom »Naš jezik« prije njegova objavljivanja.

⁵³ U članak je uvrštena prva verzija, a ne ispravak s dodatkom »i toj slične«. Usp. *ZKL*, X/1859., 50 (15. XII. 1859.), 393.

⁵⁴ Nikola Horvat (Jaska, 6. XII. 1823.– Zagreb, 1911.), kanonik i pisac. Bio je »pravi«, tj. glavni urednik *ZKL-a* 1850., a zatim opet od 1856. do 1866.

⁵⁵ Nečitka riječ.

danje postupanje, a to tako da ti zagrebačka policija lista ne obustavi, da se nerazjari naš kardinal – koj je tolik zaštitnik tomu njemačkomu jeziku⁵⁶ – to mi se baš ne čini prelagano. Vi ste jur pročitali članak, pa znate, što je i kako je? Vi ste mogli opaziti, da mi je čvor, iz kojega sam počeo snovati, bila ona urednička izjava o toj stvari u *Katoličkom listu*, da je moja namjera vladi pokazati, da se čuva opet nam otimati ono naše blago; i pobuditi svetjenike, da o tom bdiju, i za to kriečko vojuju. Bacio sam takodjer i ovamo onamo, osobito u notah, koju misao, koja je vriedna da ju tko opširnije razvije u *Katoličkom listu*.

Što se tiče izvadjanja moga zadatka, mnogo sam si glavu razbijao i više danah potrošio s tom mišlju, je li ću što reći o *protestantih* ili neću. I bio sam medju crkveni razlozi za književni jezik to stavio na prvo mjesto, pa opet iz-pustio. Bojim se bo u tu škakljivu stvar dirati; jedno morao bi se s kojom podkovanom riečju zahvaliti nj. veličanstvu na onom (...) ⁵⁷patentu za proteste, ⁵⁸ drugo neznam jeli to dopušta politika našega kardinala, tretje ne znam, jeli baš i sgodno, da nedam morda protestantima priliku javiti nam se, a četvrto svi o toj stvari nemisle kano ja. Ja ću Vam na kratko svoje mnijenje o toj stvari ovdje izjaviti, a Vi se slobodno njime poslužite i napišite članak, ⁵⁹ ako pronadje za sgodno g. Horvat o tom što pisati, ja sam bogme neimam vremena. Protestanti su stare lije, pa se vrlo dobro umiju služiti ljudskim težnjama i strastmi. U nas je težnja za *napredkom na temelju narodnoga jezika*, a toga će se protesti (protestanti, op. Z. G.) bez dvojbe uhvatiti. Jer kako bi se oni inače u naš narod uvukli, van pod ovčjom kožom. ⁶⁰ Oni će se izjaviti, kano da su najvatreniji zastupnici narodnoga napredka, pa će k tomu i raditi više nego običavaju katolici. Gledajte na Engleze, Niemce, Magjare, Slovake, tko piše marljivije i ljepše, je li protesti ili katolici, koji su više za narodnost? nisu li protestanti? Kalvini u Magjarskoj kažu da je njihova crkva *narodna*.

Stiže mi *Katolički list*, u njem članak o našem jeziku od Šimuna nefali!⁶¹ I onako mi puca glava od boli, mogu dakle metnuti pero na stranu i list makar

⁵⁶ Juraj Haulik de Várallya (1788.–1869.), zagrebački biskup od 1837., nadbiskup i metropolit od osnutka Zagrebačke nadbiskupije i hrvatsko-slavonske metropolije 1852., te kardinal od 1856. godine.

⁵⁷ Nečitka riječ

⁵⁸ Patentom iz 1859. protestantima je omogućena sloboda religije, a uz to je uk-inuta zabrana njihova naseljavanja u Hrvatskoj i Slavoniji.

⁵⁹ Š. Balenović je pisao o protestantima u *ZKL*-u. Dao je povijesni pregled razvoja protestantizma u Habsburškoj monarhiji. Poput Posilovića smatrao je opasnom činjenicu da je kod protestanata u uporabi narodni jezik, zbog mogućeg širenja njihova vjerskog utjecaja. U obrazlaganju se služio Posilovićevim argumentima, pa možemo ustvrditi da je usvojio ideje koje mu je Posilović iznio u pismu. Vidi: *ZKL*, XI/1860., 42 (18. 10. 1860.), 331.–333.; 43 (25. X. 1860.), 339.–340.; 44 (1. XI. 1860.), 347.–349.

⁶⁰ Š. Balenović preuzima i dopunjava ovu Posilovićevu misao, u okviru povijesnog prikaza prodora protestantizma u Hrvatsku: »(...) narodni naš jezik nametnuše na se kano ovčiju kožu, da se uvuku u naš narod, te mu krivim naukom zadahnu dušu (...)«, *ZKL*, XI/1860., 44, 349.

⁶¹ Š. B. V. (Šimun Balenović), »Naš književni jezik. Misli o njem s crkvenoga gledišta«, *ZKL*, X/1859., 46, 363.–365.; 47, 371.–372.

sutra poslati s obećanimi potanci (potankostima, op. Z. G.); jer je nemoguće da budu dva članka *najedamput* o istoj stvari u istom listu.⁶² Nije mi dakle sila. Da vidimo što nam Šimun piše? Ja nastavljam svoju stvar dalje. Znaite za onaj patent što ga je car dao glede protestanatah ugarskih: Magjari mu se *protive*, a Slovaci ga *primaju*.⁶³ Zašto? Zar nisu i jedni i drugi protestanti, zar se ne tiče obadviuh, zar nebi mogli zajednički raditi? Da ali Slovaci protestanti traže slovačku narodnost, a Magjari magjarsku; a Slovaci se boje Magjarah pa se naslanjaju na vladu. I to Vam mogu za celo kazati, da protestanti Slovaci više pišu u Radlinskoga »Školski prijatelj« nego li katolici. Vjerujte mi da sam ja jur čuo našinaca razgovarati, da bi si željeli protestanatah, jer da će se tako naš narod u izobraženosti i literaturi brže pomoći. A da Vam nješto kažem iz prošlosti. Ivan Dalmatin⁶⁴ i Stjepan Istrijanin⁶⁵ izdadoše oko god. (1576.?) *Sv. pismo* novoga zakona na našem jeziku.⁶⁶ Ja dvojim da je to koj katolik u nas prije učinio bio – barem nisam nikada čuo. Nadalje (...) ⁶⁷ oni to pismo izdadoše *glagolskim* i *ćirilskimi* slovi (dakle u dva eksemplara u Tübingen-u) u ono doba! a mi tek nar nedavno stekosmo glagolsku tiskaru u Pragu! Još više oni miešaju *ča* i *što* – namieniše to pismo *cielomu našem* narodu. Napokon, dragi brate, u predgovoru na Ferdinanda I.,⁶⁸ komu su to djelo posvetili, govore i o turskih slavenih – i njim bo namieniše – razlažu našega naroda krieposti i nužde, izobraženost veću žele, preporučuju!

Recite mi potom, zar će protestanti s niemštinom u nas počimati? kako mišljaše g. Pejaković,⁶⁹ saučenik g. Horvata, i to izreče našem kardinalu, nebi li ga sklonuo da se okani niemštine i prigrlji naš narodni jezik i pomogne da se

⁶² Balenovićev članak »Naš književni jezik (...)« objavljen je u *ZKL-u* u studenom, a Posilovićev članak »Naš jezik« u prosincu 1859.

⁶³ Patent od 1. IX. 1859., kojim je predviđena reorganizacija protestantske crkve u Ugarskoj, uz jamstvo snažne državne kontrole, izazvao je žestok otpor njime nezadovoljnih kalvinista.

⁶⁴ Jurij Dalmatin (Krško, o. 1547.–Ljubljana, 1589.), protestantski pisac i prevodilac. Najvažnije mu je djelo potpuni slovenski prijevod *Biblije*, izdan u Wittenbergu 1584.

⁶⁵ Stjepan Konzul Istranin (Buzet, 1521.–Eisenstadt (?) poslije 1568.), pop glagoljaš u Starom Pazinu, zatim protestantski propovjednik i pisac. Bio je suradnik Primoža Trubara i I. Ungnada u Tübingenu (Urachu), gdje je od 1561. do 1568. radila tiskara koja je tiskala glagoljsko, latinično i ćirilično izdanje *Biblije* i ostalih protestantskih knjiga.

⁶⁶ S. Konzul i Antun Dalmatin (1 pol. XVI. st.–1579.) priredili su prijevod *Novoga zavjeta*, koji je tiskan u hrvatskoj protestantskoj tiskari u Tübingenu (Urachu), osnovanoj potporom njemačkih protestantskih staleža 1560. Najprije je tiskano glagoljsko izdanje u dvije knjige 1562. i 1563., a zatim ćirilsko izdanje, također u dva dijela 1563. Nema potvrde da je tiskano i latinično izdanje. Glede hrvatskog jezika prevodioci su nastojali unijeti elemente svih triju narječja, premda su se pretežito služili čakvskim narječjem. U ćirilska izdanja unijeli su staroslavenske jezične elemente.

⁶⁷ Nečitka riječ.

⁶⁸ Ferdinand I. (1503.–1564.) rimsko-njemački car iz dinastije Habsburgovaca, kralj Češke i Ugarske od 1526. i Hrvatske od 1527. Zaslužan je za uspostavljanje mirnih odnosa između katolika i protestanata augsburškim vjerskim mirom 1555.

⁶⁹ Nisam uspio utvrditi identitet navedene osobe.

u njem uzpišu knjige. u k[oj]ih ne bude protestkoga otrova, ko što je s najveće strane u današnjoj njemačkoj literaturi. Ja sve mislim da će se oni živo uhvatiti našeg jezika i literature, da će morda na brzo anglikansko bibličko društvo skovati našu bibliju u boljem jeziku nego što je Škarićev⁷⁰, koj sam priznade, da nije nikada naše nikoje gramatike čitao, niti je počam (...) ⁷¹ od normalnih školah u tom našem jeziku išta učio, niti je imao ma i jedan slavenski tekst pri ruci, kad prevadjaše svoje pismo – a dan danas neda se nikomu poučiti kô što naši starci tvrdoglavci, koje ste Vi dobro uzeli na nakovalo.⁷² A što ako protestske (protestantske, op. Z. G.) knjige poplave naš narod, ako bude ovaj radje slušao protestskoga predikača, nego li katoličkoga? ako na staroj literaturi našoj- koja je posve katolička – protesti se uzvrpolje pa reku, da su ju oni dotjerali do vrhunca; tu literaturu, za koju su katolički svetjenici toliko učinili; ako se naš narod stane s protesti ponositi i poslie vjekova štovati; kô što Niemci Schillera?!⁷³ Dakako, to tako strašno neće biti, ako Bog da, kô što sam napisao; ali je ipak pogibelj, pa ju treba odvratiti. Kako? Vi vrlo dobro vidite; što ću Vam razlagati? Tim po prilici hotjeo sam potaknuti naše svetjenike, da se uhvate knjige i našega jezika, ali sam ostavio s navedenih gore razloga. Učinite Vi, ako Vam se dopušta.

I o *razkolnicih* što javno govoriti i pisati je u nas dosta delikatna stvar. Ja sam pisao u podpuno ljubeznom duhu; preostavljam ipak mudrosti g. urednika, da učini, što za bolje pronadje.⁷⁴ No ako se i ne bude jošte za sada javno govorilo i o protestih i o razkolnicih, svakako bi nužno bilo, da glede toga naše bistrije glave stupe u sporazumljenje!

O molitvah i o katehezi drago mi je što nisam napose ništa rekao, pošto vidim, da ste Vi o tom zametnuli rieč. U onome što imamo zajednički dobro si izbjegavamo, kano da smo se dogovorili. Ako se koja važna stvar po dva puta reče, škoditi neće, a neće biti morda ni dosadno.

U noti sam spomenuo našu hrvatsku liturgiju. Znajte, da je naš kardinal nagovarao Šoića,⁷⁵ da gleda onu našu (starocrkvenoslavensku, glagoljašku, op.

⁷⁰ Ivan Matija Skarić (Postira na Braču 13. IV.1793.–Zadar, 5. XII. 1871.) Godine 1826. završio je studij teologije u Beču. Na sjemeništu u Zadru predavao je uvod u *Stari zavjet* i istočne (biblijske) jezike. Preveo je *Sv. pismo* u 12. svezaka, objavljenih od 1858. do 1861. U prijevodu se služio ikavskom štokavštinom s elementima čakavštine.

⁷¹ Nečitka riječ

⁷² U članku »Naš književni jezik«, objavljenom u *ZKL-u*, X/1859., 46, 363., Š. Balenović je kritizirao nesprijetnost prihvaćanja novih postignuća, nazvavši je staračkom bolešću, koja se javlja zbog lijenosti i komformizma.

⁷³ Friedrich Schiller (Marbach am Neckar, 10. XI. 1759.–Weimar, 9. V. 1805.), njemački književnik, teoretičar umjetnosti i historičar.

⁷⁴ Posilović je pomirljivo pisao o pravoslavcima u članku »Naš jezik«, prožetom idejama o crkvenom sjedinjenju kršćanskog Istoka i Zapada. Vidi: *ZKL*, X/1859., 49, 387.

⁷⁵ Vjenceslav Soić (Bakar, 27. IX. 1814.–11. I. 1891.) Od 1841. do 1845. u senjskom sjemeništu je predavao staroslavenski jezik, a 1847. postao je bakarski župnik. Godine 1853. imenovan je kanonikom modruškoga kaptola u Bakru. Od 1869. do 1876. bio je senjsko-modruški biskup.

Z. G.) liturgiju ukinuti. Mi smo to ovamo saznali iz lista Kurelčeva,⁷⁶ pa govorili o tom biskupu Štrosmajeru⁷⁷ i Metelu Ožegoviću.⁷⁸ Obadva onda pišaše o tom poslu Šoiću, i ovaj kaže, da je istina kardinal njega tako nagovarao, no da mu je on opponirao, kako ovaj narod ljubi svoju liturgiju te će poći u razkolinike ako mu se oduzme. Obećao je takodjer Štrosmajeru i Ožegoviću, da će našu liturgiju braniti i na koncilu. Mi za tu liturgiju moramo biti jedno jer je *naša*, a drugo jer prieti pogibelj, ako se ukine. Što bi činili Englezi ili Francuzi ili Niemci, da imaju taku liturgiju u svom jeziku. Čuvali bi sigurno to blago, kano oko u čelu. Milanska dioceza ponosi se s latinskom liturgijom sv. Ambroza,⁷⁹ nit si ju da oteti. Španjolci drže kano nekakav privilegium niti ga daju pod nipošto, što se smije u jednoj kapelici primarialne crkve (prvostolnice, op. Z. G.) toledanske misa služiti liturgijom mozarabičkom.⁸⁰ A što je to prama našem privilegiju, koj našem narodu dadoše pape u ono doba, kad inim narodom nebiahu baš skloni dati što bi ovi željeli? Pa onda sjetite se, koli silan utisak učini Luther!⁸¹ njemačkom narodu, davši mu liturgiju njemačku! utisak, koj se ni danas nije posve izgubio, kako kaže Alzog.⁸² Protesti imaju

⁷⁶ Fran Kurelac (Bruvno, 14. I. 1811.–Zagreb, 18. VI. 1874.), književnik i filolog. Od 1849. učitelj je hrvatskog jezika u Rijeci. Od 1861. do 1866. predaje staroslavenski jezik u đakovačkom liceju i francuski na zagrebačkoj realci. Nalazio se na čelu tzv. riječke jezične škole koja je težila stvoriti hrvatski književni jezik sintezom narodnih govora i govora pisanih starih spomenika. Upotrebljavao je često arhaizme i branio u pravopisu etimološki princip.

⁷⁷ Josip Juraj Strossmayer (Osijek, 4. II. 1815.–Đakovo, 8. IV. 1905.), bosansko-srijemski biskup od 1849. do 1905. godine.

⁷⁸ Metel Ožegović (Zagreb, 4. V. 1814.–Beč, 9. II. 1890.), političar, sudionik preporodnih događanja. Veliki je bilježnik varaždinske županije 1836., tajnik Ugarske dvorske kancelarije od 1844., savjetnik Ugarskog namjesničkog vijeća od 1847. Nakon 1848. predstojnik je političkog odsjeka Banskoga vijeća, savjetnik u austrijskom ministarstvu unutarnjih poslova od 1848. do 1851., zatim vijećnik Vrhovnog suda u Beču i član Državnoga savjeta.

⁷⁹ Ambrozije (Treves u Galiji, 340.(?)–Milano, 397.) milanski biskup, jedan od četvorice latinskih (zapadnih) crkvenih otaca (uz sv. Augustina, sv. Grgura i sv. Jeronima). Imao je važnu ulogu u slamanju arijanstva, učenja o odnosu Boga Oca prema Kristu, koje se smatralo herezom. Ambrozijanska liturgija, ubraja se u hispano-gotičku liturgijsku grupu, a bila je u uporabi u gradu Milanu i njegovoj okolici. Neki istraživači pripisuju je sv. Barnabi, suvremeniku i pratiocu sv. Pavla, jer se liturgija na njegov blagdan obavlja prema ambrozijanskom misalu.

⁸⁰ Mozarabička liturgija bila je do kraja XI. stoljeća nacionalna liturgija španjolske crkve. U XVI. stoljeću kardinal Ximenes pokušao ju je ponovo obnoviti, pa je tiskao mozarabičke liturgijske knjige i u Toledu utemeljio bogosloviju, sa zadaćom njezina promicanja. Mozarabička liturgija još se upotrebljava samo u Toledu i u jednoj kapelici u Salamanci, ali s nekim preinakama preuzetima iz rimskoga obrednika. Naziv je dobila prema vizigotici, pismu nastalom u Španjolskoj u VII. stoljeću kaligrafiranjem rimske kurzivne minuskule. Vizigotica se još naziva i toledskim ili mozarapskim pismom.

⁸¹ Martin Luther (Eisleben, 10. XI. 1483.–18. II. 1546.), osnivač protestantizma u Njemačkoj i jedan od vođa reformacije.

⁸² Nisam uspio utvrditi o komu je riječ.

svugdje liturgiju, kakova je da je, u jeziku narodnom; neka se danas ona naša liturgija ukine, odmah će oni doći i reći »mi ju držimo podpuno«, pa je puk njihov ili pak razkolnikov (Pravoslavne crkve, op. Z. G.). Jošte znate, da danas vriju *narodnosti*, ukoliko god se tomu protivile vlade; neka bukne revolucija, zar neće zaplašen puk iskati, da mu bude liturgija u jeziku narodnom? Kad bi se to u nas porodilo, to bi mnogo značilo odgovoriti »pa mi ju imamo (...)»⁸³ ovdje«, pa bi se puk smirio, barem laglje, jer se *manje ište što se jur imalo*. Nastojanjem dakle takovim, koja bi nam htjela odneti ovo naše blago, moramo se krepko oprieti i unapried proti takovim pokušaji raditi.

Sad ću nješto o politici. Narodno pitanje svuda vrije. Naš kardinal s vladom misli oprieti mu se, koliko se da. Ja bi pak mislio, da bi se svetjenici morali gledati tomu metnuti na čelo, ili barem steći glede toga u narodu silan upliv, zašto? Ako se što poremeti, da su kadri gibanju dati dobar pravac i iztoga uzdržati u zakonitih medjah. Ako bo budu proti tomu bez dovoljna razloga, pa ipak što bukne, ići će sigurno protiv njih; no to neka ostane! Rekao sam da se i vlada narodnostim protivi. Ja se tom nimalo nečudim, jer ako se taj princip provede, ona mora biti izvanredno mudra ili sretna, ako neizgubi svega. Sa svim tim mi moramo zastupati interese našega naroda, i u sgodno doba (...)»⁸⁴ tražiti; sad je mislim hora. Za to sam podobro zaoštrio onaj moj članak.⁸⁵

Čuje se, da kani vlada čifutom⁸⁶ dati ravnopravnost s drugimi;⁸⁷ dala je protestom; pa sad vidim da ljudi nisu baš zlobno zaključivali, kad su govorili da konkordat nije istekao samo *ex pietate*, već više *ex politica*,⁸⁸ nebi li se tako *narodnost ušukala*, naročito u Poljakah, a sada u Magjarah – ali čini mi se, sve je badava.

Vlada se hvata *Njemačke*, za to je slavila toliko Šilera,⁸⁹ u tom su smislu govorili njezini govornici n. p. Schmerling;⁹⁰ ali je Njemačka neće; a Rusi

⁸³ Nečitka riječ.

⁸⁴ Nečitka riječ.

⁸⁵ U članku »Naš jezik« J. Posilović je pozivajući se na izjave nekih uglednih građana, upozorio na mogućnost da Hrvati, ako im se uskrati uporaba hrvatskoga jezika u školama (u Dalmaciji) i narodnoga (starocrkvenoslavenskoga) jezika u liturgiji, napuste katoličku vjeru i prijeđu na pravoslavlje. *ZKL*, X/1859., 49, 388.

⁸⁶ Termin izveden od turske riječi *Çift* ili *Çifut*, koja znači Židov.

⁸⁷ Punu ravnopravnost u pretežitom dijelu Monarhije Židovi su stekli austrijskim temeljnim državnim zakonom od 21. XII. 1867. i ugarskim zakonom, donijetim tjeđan dana kasnije. Pitanje prihvaćanja zakonske osnove o građanskopravnoj ravnopravnosti Židova postavilo se i pred Sabor Kraljevinā Hrvatske i Slavonije 1870., no on ju je prihvatio tek tri godine kasnije, a Franjo Josip I. potvrdio 21. X. 1873.

⁸⁸ Posilović tvrdi da konkordat nije istekao samo zbog pobožnosti, nego više iz političkih razloga. Ustvari austrijski konkordat nije tada istekao. Potpisan je 18. kolovoza 1855., a proglašen patentima od 5. i 13. studenoga 1855. Car Franjo Josip I. opozvao ga je 30. srpnja 1870, nakon prihvaćanja dogme o papinoj nepogrešivosti na I. Vatikanskom saboru.

⁸⁹ Godine 1859. slavila se stota obljetnica rođenja F. Schillera.

⁹⁰ Anton Schmerling (Beč, 23. VIII. 1805.–23. V. 1893), knez, austrijski državnik. Imenovan je ministrom unutarnjih poslova 1848., a od 1849. do 1851. bio je ministar pravosuđa. Od 1858. predsjednik je Visokog prizivnog suda u Beču. U prosincu 1860. formirao je vladu koja je 26. II. 1861. proglasila centralistički tzv. Veljački patent.

odozgora kriče Niemcem, nemojte za Boga Austrije, jer ste propali. Boju se tako vlada najvećma slavenskoga elementa, pa će morda i Magjarom radje što više dati, da se s njimi sprijatelji, jer se i Magjari najviše boje Slavenah. Po tom se ja ništa ne nadam od milosti, nego ti *traži živo*, ako hoćeš, da što dobiješ; ili da još više neizgubiš, drži se! Što se tiče napose našega jezika u gimnazijah, morate znati, da su mu ovdje protivni Niemci, koji imaju pretežni upliv u ministarstvu bogoštovja np. Kleman,⁹¹ Bonitz⁹² itd. pa proti toj njihovoj tvrdoglavosti nepomaže ništa, nego čvrstoća. Za čudo je takodjer, kako učeni ljudi, np. Fesler,⁹³ mniju da neima prosvjete bez njemačkoga jezika. Pred tri četiri godine biaše Fesler u Sedmogradskoj (Erdelju, op. Z. G.) i o *rumunskom* narodu je izjavio da je neizobražen, da bi mu trebalo *njemačkih školah*, da se izobrazí.

Njekoje novosti. Pripoviedaju, da se onomade naš car⁹⁴ hotjeo sastati s Aleksandrom⁹⁵ u Miškolcih, i za to poslao Albrechta,⁹⁶ da razvidi, je li Aleksander želi⁹⁷ Aleksander nije pokazao nikakve volje i to tako ostade. Kad se Albrecht vrati držali su ministri s carem konferenciju, zašto je to? Na to vele, ustade Hübner,⁹⁸ pa reče: Eto vam živ dokaz, da vaša politika ne valja, ko što sam jur (već, op. Z. G.) prije rekao. Rechbergu⁹⁹ se to nedopade i nastade svadja, uslied koje odstupi Hübner. Govore takodjer, da je Austriji samo spas, ako se nasloni na *Napoleona*,¹⁰⁰ pa se vidi i iz njezinih činah da se ga ona drži kano pijan plota. Pa za to nije morda naš kardinal pogodio što i sada jošte Na-

⁹¹ Johann Kleeman, (?) savjetnik ministra bogoštovlja i nastave Lea Thuna. Godine 1852. izradio je pregled dotadašnjih rezultata nove gimnazije, na temelju reforme iz 1849. godine.

⁹² Hermann Bonitz (Langenfalz, 29. VII. 1814.–Berlin, 25. VII. 1888.), klasični filolog i pedagog. Godine 1849. povjerena mu je preinaka austrijskoga gimnazijskog sustava.

⁹³ Josef Fessler (Lochau bei Bregenz, 2. XII. 1813.–Sannt Pölten, 25. IV. 1872.), crkveni povjesničar, biskup Sannt Pöltena, od 1852. sudjelovao u pripravi austrijskoga konkordata.

⁹⁴ Franjo Josip I. (Beč, 18. VIII. 1830.–21. XI. 1916.), austrijski car i hrvatsko-ugarski kralj od 1848 do 1916. godine. Za hrvatsko-ugarskoga kralja okrunjen je, bez nazočnosti hrvatskoga zastupstva, 8. VI. 1867. godine.

⁹⁵ Aleksandar II. (1818.–1881.), ruski car od 1855. godine.

⁹⁶ Friedrich Rudolf Albrecht (Beč, 3. VIII. 1817.–18. II. 1895.), austrijski nadvojvoda. Od 1851. do 1860. bio je zapovjedni general u Ugarskoj, zatim na službi u Italiji. Nakon austrijskog poraza u ratu s Pruskom 1866., posvetio se planovima o preustroju austrijske vojske. Napisao je djela *Wie soll Österreichs Heer beschaffen sein?* (1868.) i *Über die Verantwortlichkeit im Kriege* (1869.).

⁹⁷ Habsburška monarhija doživjela je 1859. teške vojne poraze u ratu s združenom francusko-sardinijskom vojskom kod Solferina i Magente i izgubila Lombardiju. Pokušaj zbliženja s Ruskim carstvom valja promatrati u kontekstu njezina napora da stvori sigurno vanjskopolitičko okružje zbog unutarnje konsolidacije.

⁹⁸ Joseph Alexander Hübner (Beč, 26. XI. 1811.–30. VI. 1892.), grof, austrijski diplomat. Od 1849. do 1858. bio je poklisar u Parizu, 1859. je imenovan ministrom policije, a od 1865. do 1868. poklisar je u Rimu.

⁹⁹ Johann Bernhard Rechberg (Regensburg, 17. VII. 1806.– dvorac Kattenhof kod Beča, 26. II. 1899.), od 1859. do 1860. bio je ministar predsjednik, a do 1864. ministar vanjskih poslova.

¹⁰⁰ Napoleon III. (Pariz, 20. IV. 1808.–Chislehurst u Engleskoj, , 9. I. 1873.), francuski car od 1852. do 1870.

poleona grdi. Sbilja, da Vam rečem, ja nevidim zašto naš kardinal uvijek toliko Napoleona šiba? Ta bogme, osim Boga dakako, sv. Stolica neima drugog zaštitnika, nego upravo njega. Austrija nemože ni sebe braniti; Englezi, Prusi, Rusi ili su upravo protiv Rima ili nemare. Za što bi dakle toga jedinoga toliko grdio?! U ostalom dragi brate, ja našega kardinala štujem i častim ne samo kano moga biskupa, već i kano osobita blagotvorca; no što mi se na njem nedopada, mogu uvijek kazati viednu i viernu prijatelju – jer od njega dalje neide.

Ovaj list saobćite extensum g. Nikoli Horvatu, komu od mene smieran poklon i svaka čast. Inače ga nekažite nikomu, jer nisu svi ljudi toliko plemeniti, da bi im čovjek smio priobćiti koju iskrenu rieč. Ona tri forinta, što sam poslao s člankom, predajte uz moj pozdrav Novotnomu¹⁰¹ da za njih pošalje *Napredak*¹⁰² Mihalju Bezuku, pučkomu učitelju u Hercegovcu kroz *Belovar*. Pozdravite takodjer sve moje prijatelje, koji su Vam dobro znani. Ako ne bude prekasno došlo, naznačite mi u uredničkoj dopisnici, jeste li *oboje* dobili? i što ćete od toga? S Bogom!

Vaš

prijatelj
Juraj Posilović

* * * * *

5.

Prisjeća se bana Jelačića, zdvajajući nad političkom situacijom u Hrvatskoj. Izražava mišljenje da je Srbija u puno boljem položaju. Govori o hrvatsko-srpskim odnosima i o velikosrpskim idejama, te o brošuri Svesrpska beseda koja se pripisuje srpskom knezu nasljedniku Mihajlu Obrenoviću, a sadrži znanstveno neutemeljene teze srednjoeuropskih slavista (Šafárika) o srpskom imenu i jeziku. Iznosi mišljenje da je slavenskim narodima bliže pravoslavlje koje identificira vjersku i nacionalnu pripadnost i s tim u svezi bojazan da Hrvati u mogućim revolucionarnim previranjima ne prihvate pravoslavlje.

Beč, 12. ožujka 1860.

Dragi Šimune!

Stiže mi spis s (...) ¹⁰³ knjižica i pokraj njih pjesmicah, što mi ga poslaste. Hvala Vam liepa. Jadna ta naša Atina, gdje Vam petača zadaje golemih mukah. Ali što ćeš gdje je u nas toliko ubožtvo i na čitaocih i u novcu, a da ništa

¹⁰¹ Stjepan Novotny (Rakovac, 18. IX. 1833.–Feričanci, 14. VI. 1867.), vjeroučitelj, propovjednik na njemačkom jeziku u crkvi sv. Katarine, urednik školskoga lista *Napredak*,

¹⁰² Časopis za pedagogiju *Napredak* počeo je izlaziti u Zagrebu 1859./1860. godine.

¹⁰³ Nečitka riječ.

ne zatajim i na umu! pa se ni nemogu u čas stvarati čudesa. Da budu radili naši otci, kô što ini, kroz vjekove, danas bi im sinovi valjda drugačije stajali. Ali što naši otci? Oni su prama svojim okolnostim dosta dobro radili, a tko će krivit božju providnost, što ima na svietu ništih i ubogih, te nisu svi velikaši i gavani? To mora sada drugačije biti, rekao bi pokojni Jelačić, komu budi čast i slava! Budući da ja »in illo tempore«¹⁰⁴ u 6. gimn[azije] razredu, posjeti nas jednoć i opaziv na klupi gram[atiku] Kühnerovu,¹⁰⁵ reče: »To mora inače biti, sve ima biti hrvatski.« Bog bi dao, da mu se izpunila poštena rieč! Ali on pade u tmasti grob, mučenik narodnosti! Mogu ga pravedno tako zvati, kako Vi bolje znate. Sramotni ili nesramni Taljani (Talijani, op. Z. G.) ubojicu iz potaje Orsinia zovu svojim mučenikom, na čast im ta nečast!!¹⁰⁶ Naš je Jelačić plemenit značaj, plemenito radio i plemenito umro: ljubav, vruća ljubav prama svom rodu donie mu smrt. Ovdje sam s Magjari i Niemci više godina; premda im se nedopadaše njegovo rodoljublje – jer ga ljudi od strasti ne razumieše – ali da bi tko dirnuo u njegov karakter, toga nisam nikada čuo. I zato će se morda na njegovu duhu uznieti i duh našega roda, ako mu je Bog gdje u knjizi svoje promisli zapisao kakovu bolju, ili barem po sudu ljudskom ugledniju rolu, nego što mu je današnja.

Dan danas je na jugu Srbija, za koju se čini, da ima kakovu sjajniju budućnost i slobode i neodvisnosti više i novacah i morda umovah; mi smo jedna siročad. Srbi i Hrvati, tvrde ljudi, jedna su bratja, no *Srbi svi i svuda*,¹⁰⁷ to nekako vriedja; a još je i drugi jaz tu, razkolništvo (crkveni raskol, op. Z. G.). Kroz ovaj posljednji bi mnogi našinci lasno prošli, ta danas je vjera na svietu poništena, pogrdjena; to danas nije ljudski interes: danas je i u nas najznamenitiji interes *narodnost*, pa ako se po njoj ima odlučiti vjera; onda je bliža pravoslavna, slavenska. Doista da opet dodje do kakovih neredah u narodnom kretanju (kao 1848/1849., op. Z. G.), ja neznam, čega bismo još vidjeli. Ali i ime srbsko čini u nas propagandu. Debeli Demeter sigurno radje reče da je Srbin, negoli Hrvat.¹⁰⁸ Tako valjda i Tkalac.¹⁰⁹

¹⁰⁴ *In illo tempore* (lat.), u ono vrijeme.

¹⁰⁵ Raphael Kühner (Gotha, 22. III. 1802.–Hannover, 16. IV. 1878.) njemački klasični filolog i pedagog. Napisao je na njemačkom jeziku grčku i latinsku gramatiku i školsku gramatiku za oba navedena jezika. (*Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, 1834; *Ausführliche Grammatik der lateinische Sprache*, 1877–1879; *Schulgrammatiken beider Sprachen* (?).

¹⁰⁶ Felice Orsini (Meldola u Romagni, 1819.–(?) Pariz, 13. I. 1858.), talijanski revolucionar. Smatrajući Napoleona III. krivcem za gušenje revolucije u Rimu 1849. i glavnom smetnjom talijanskom ujedinjenju u Parizu je 14. I. 1858. bacanjem bombe pokušao na njega izvršiti atentat. Uhvaćen je i pogubljen.

¹⁰⁷ Brošura V. S. Karadžića iz 1836. u kojoj su svi Hrvati koji govore štokavskim dijalektom proglašeni Srbima, oni koji govore kajkavskim narječjem Kranjcima (Slovincima), a samo su čakavci priznati kao Hrvati. Objavljena je u Karadžićevom djelu *Kovčević za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona* (Beč, 1849.).

¹⁰⁸ Dimitrije Demeter (Zagreb, 1811.–1872.), hrvatski pjesnik, dramatičar i prevodilac, potomak grčke trgovačke obitelji. Najvažnija su mu djela historijske drame *Teuta* i *Grobničko polje*.

¹⁰⁹ Imbro Ignjatijević Tkalac (Karlovac, 6. V. 1824.–Rim, 4. I. 1912.), hrvatski političar i književnik. Godine 1848. postaje docent za sanskrt i slavistiku na Sveučilištu u

Sbilja jeste li čitali *Svesrbsku besedu*. Kažu da joj je auktor Mihajlo Obrenović, knez nasljednik srbski.¹¹⁰ Ovdje se vidi u više njemačkih knjigarnah. Auktor joj je mnogo učio o philologiji, historiji; no kako, o tom neću da ja sud izričem, buduć slab philolog a još slabiji historik. Medju ostalim da Vam *ad hunc meum ream*¹¹¹ nješto odavle navedem. Veli auktor, da je »Srb« najstarije ime cjelokupnoga naroda slavenskoga, pozivajući se na Šafárikove¹¹² *Starožitnosti*. Šafárik naime na temelju poljske rieči »pasierbok« = *privignus*, zamrsiv se u korjene sanskritiske i persianske nalazi nekakav korijen *ser*, odanle *poser*, *puser* = *dječak*, koj korjen *znači* latinsko *sero* ili naše *sjeti – sijati* (odkuda i *sin* = *satus*), dapače *sje* = *ser*, *b* da je *littera adjecticia*,¹¹³ dakle *srb* = *sin*; *srbi* = *sinovi*, *rodjaci*, *rodjeni narod*, *bratja*. Temelj pako historički mu je u Prokopa¹¹⁴, koj veli, da su Sklaveni i Anti imali nekada zajedničko ime Σπορους (u acc. plurala), a to da se Σερ[βους] zovu.¹¹⁵

Naš pak Srbin nebuduć još ni s otim zadovoljan, hoće da izvede rieč »Srb« još i po materinstvu. Uzimljuć si za temelj rieč »utroba« izvadja najprije *otrok*, tobože = *otrob-ok*, i iznalazi korijen *rob*, a to da (je) jednako u prvobitnom smislu sa *dijete*. Odatle *Sorobi*, *Sorabi*, *Srbi* = *bratja*. S toga dakako preporuča nam Jugoslavenom ime »Srb«; a da ne bi tko odakle iz historije prigovorio, veli naš auktor, da *Srbin* nije nipošto = *Srb*; ovo bo (*Srb*, op. Z. G.) da je ime sveobće, a ono (*Srbi*, op. Z. G.) samo jednoga plemena – današnjega serbskoga. Ja se u te lukave sanjarije ni nemogu ni neću upustiti; samo bih nješto prigovorio s filologičkoga obzira. Prvo zašto nije gosp. Šafárik ili naš auktor radje prihvatio korjen i znamenovanje slavenskoga *ser*, nego se je zaletio tja (čak, op. Z. G.) u Indiju. Zatim *pasierbok* jest od *pa-sierbok*, a *sir* bogme ne znači = *sin*, a *h* ono moglo je doći onako kô što s rodom mu po nastanju glas *m* u *sir-om-ah*, a to opet ne znači *sina* već *kukavicu*, a ako podjemo sve srodne korjene izvadjat na jedan i na jedno znamenovanje, onda je i *arap-*

Heilderbergu. U jesen 1848. vraća se u Hrvatsku, gdje surađuje u listovima *Slavenski jug* i *Südslawische Zeitung*. Godine 1861. napušta Zagreb i u Beču pokreće list *Ost und West*. Zbog oštrog pisanja protiv Austrije izvrgnut je progonima, pa je 1863. emigrirao, najprije u Rusiju i Francusku, a zatim u Italiju, u kojoj ostaje sve do smrti. Njegova političko publicistička djelatnost od početka je imala za cilj rušenje Monarhije i stvaranje neovisne južnoslavenske države.

¹¹⁰ Nisam uspio pronaći djelo pod naslovom *Svesrpska beseda*. No, teze u njoj iznijete, o srpskom imenu kao općeslavenskom imenu, koje su pobudile Posilovićevu pozornost, uglavnom su preuzete iz djela J. P. Šafařika. *Über die Abkunft der Slawen*, Ofen (Budimpešta), 1828. i *Slovanské starožitnosti*, sv. I., Prag, 1837.; sv. II., Prag, 1862.–1863. Mihajlo Obrenović (Kragujevac, 16. IX. 1823.–Beograd, 10. VI. 1868.) bio je srpski knez od 1839. do 1842. i od 1860. do 1868. Od 1849. do 1858. bio je u emigraciji, uglavnom u Beču.

¹¹¹ *Ad hunc meum reum* (lat.), glede tog mog okrivljenika.

¹¹² Josef Pavel Šafařik (Šafárik) (Kobeliarevo, 13. V. 1795.–Prag, 26. VI. 1861.), slovački filolog i historičar.

¹¹³ *Littera adjectitia* (lat.), slovo koje se pridjeva, sufixs.

¹¹⁴ Prokopije iz Cezareje (VI. st.), bizantski historičar.

¹¹⁵ *Sporous* (u acc. plur.) *Ser[bous]*, u Posilovićevu pismu bez naglaske.

ska kabala i naša kobila i kabyli u Africi i čaval i *čaplja* sve svejedno.¹¹⁶ A što se tiče našega Srbina mislim, da je i manje pogodno, jer *utroba* će bit istoga korjena sa *trb-uh*, *torba*, *trpati*, sve dakle korjen *srb*, a ne *rob*; osim toga *rob* = *rab* (*rabiti*) znači = *servus*, dakle bi *Srbi* = *Conservi*. Ali što se ja pačam u to? Vuk silom, a ovaj naš Srbin lukavostju, a mi?

Nego s tim na stranu! Odakle Vi, nenašli Vas jadi, znate, da mene glava boli? Veli se, da sit gladnom, a zdrav bolestnom nevjeruje; morda nevjeruje ni bolestan zdravomu, te tako morda Vi pomislite, da kud Vas bole zubi, mene da boli glava. Nego skoro da me ne uhvati baš onda glavobolja, kad sam se smijao Vašem domnijevanju. Ali niste Vi tomu kriv. Da nepomislite morda, da ako i niste čudotvorac, da ste morda kakova vještica baka, koja je kadra nametnuti bol na zdravu glavu: velim Vam, da sam negdje sjedio s otkritom glavom na jaku propuhu, odatle mi skroz glavobolja. No tako sam stekao sgodno vrieme pročitati o put[u] na Plitvice! Dopada mi se ne samo sa stila i jezika no još više poradi putnih osobah. Vi ste svakako dosjetljiva glava, gdje mi ne zaboraviste naznačiti, što je Fidelis (Vjeran, op. Z. G.), što li Pacifik (Mirko, op. Z. G.), tako bo biaeše mi stvar mnogo zanimljivija.¹¹⁷ Ali *pro mea praxi*¹¹⁸ velim, da koliko god cienim gorsko gnijezdo, makar bio i Vaš zavičaj, da se ne bi lasno odvažio onamo se popeti. Jer gdje je mnogo praha, a malo ili ništa vode, kisele cevrljike, a slabo jesti, van ako ćeš kapule; odatle možeš doniet ogulinah, a morda i izgubiti glavu – jer što ja znam onuda strašila po magljuštini vrzu – e Boga mi Šimune to nije ni za moje prsi ni za moj želudac. A k tomu da mi se badava zubi izciede za pustim pastrvami: hvala liepa!

Čudim se da mi ništa ne poslaste o Bogovićevih dielah; zar Vam se ne dopadaju? Sbilja neimam baš ništa od njega, niti sam dakle prilike imao mjeriti visinu njegovu duha; što Vam se vidi (sviđa, op. Z. G.) od njega? Zatim, ako se nevaram, biah Vam pisao, da mi kupite slovnice Mažuranićevu, ali Vi ili ste zaboravili il pomislili da ste mi ju jur jedan put poslali.¹¹⁹ Neka sada već ostane, kupit ću ju ako Bog da, kad se vratim kući barem na praznike, opet ako Bog da, i (...) ¹²⁰ kesa dijačka bi ili popovska? sudite sami. Onda ću učinit strog račun *cum villico aequitatis ili* (...),¹²¹ ako se donle ne odužite.

Drugi se veliki /tobože/ ljudi vješaju, kad treba davati račune. Bit ćete doznali, kako se je general Eynatten objesio o nekakvoj vrpci, da se izmakne daljnjoj istragi. Ukebašć jur nekakva Richttera Driekt(...),¹²² a nešto se bogme jur šaptje i za g. barona Brucka, da nije baš ni on čist. S vremenom će se valjda više saznati. Dosada govorahu za tri miliuna forintih, a sada kažu da će

¹¹⁶ J. Posilović očevitno ironizira i ismijava navedeni znanstveno neutemeljeni izvod o priijeklu srpskoga imena.

¹¹⁷ Nisam uspio pronaći navedeni putopis.

¹¹⁸ *Pro mea praxi* (lat.), iz moga iskustva.

¹¹⁹ Godine 1859. u Zagrebu je tiskana gramatika Antuna Mažuranića (1805.–1888.) pod naslovom *Slovnica hrvatska*.

¹²⁰ Ispuštena je riječ puna ili punija.

¹²¹ Nejasna fraza, nisam uspio odgonetnuti njezino značenje.

¹²² Nečitko prezime.

biti *per multas ambages et discrimina rerum*¹²³ 20 milijunah.¹²⁴ Bože moj! Kolikim se je seljakom prodao po vol ili konj ili što ja znam, da plati štibu,¹²⁵ a ovdje velika gospoda od tudjeg krvava znoja bradu maste i od tudje nevolje grade sebi zalihe. Ali što ćeš, jezik za zube!

U politiku neću da diram ni unutarnju ni izvansku, jer svaki krije istinu, a izvrtje laž, a meni neima da to iztražujem ni posredicah, ni vremena ni zvanja. Dakle s te strane ništa nova; pa se ja opet vratjam na Vaš posljednji list.

Ja se nesjetjam, da bih bio platio »Bogomilu« platite ju dakle, osim ako vam se reče da je platjena, jer tada neima od moje strane pregovora. Mudro ste učinili glede Kanavelića,¹²⁶ valjda Vam se nije previše dopao onaj žar i ona razlikost, koje u tom djelu više neima nego li ima: jer da bude djelo sbilja klasičko, biste se bili valjda prevarili pa mi je poslali. Dobro ste dakle učinili, jer ja Kanavelića jur imam. Imam takodjer i Kačića¹²⁷ i Mažuranića (Čengića),¹²⁸ ali imam i dva brata, pa će njima dobro doći, što je meni suviše, dakle *etiam bene*!¹²⁹

A ono niste sigurno ludo učinili što ste mi poslali one... kako ću ih brže zvati? osmrtnice. Ako Vam je to na pamet palo pokraj sve zubobolje, to moram priznati, da takove trice ličkoga momka u sudu i izboru i dosjetljivosti nimalo nesmetaju. Onih pjesmicah ja još nebjeħ čitao i za to me vrlo zanimahu i po osobah kojih se tiču, i po glavah odakle su nikle. Za izvrstne umne stvorove se kaže, da čim ih više motriš, tim da novih i svedj novih otkrivaš ljepotah; ja sam ono pročitao jedanput, i tada mi se dopade, ufam se pako, kad stanem opet pomnjjivije čitati, da će mi se i bolje dopasti. A medjutim Vaša vila do neba se uzvila!

Jučer počeh pisati, a danas dopisujem. Jedva sam sám umjeo pročitati; što sam gore više našarao. Popravljat mi se sada grsti, a još većma pisati čestitije s nova. Valja mi dakle molit Vas za strpljivost. Ako čega i ne budete mogli pročitati /što je medjutim dvojbena o čovjeku, koj čita i prepisuje mnogo

¹²³ *Per multas ambages et discrimina rerum* (lat.), uz mnoga okolišanja (izgovore) i pogibelji. Nefunkcionalan citat; (?) vjerojatno parafraza Vergilijeva stiha »Per varios casus per tot discrimina rerum« (Uz razne opasnosti i mnoge pogibelji), *Eneida*, I, 204.

¹²⁴ Krah neoapsolutističkog režima bio je popraćen otkrićem velikih zlouporaba ministarstva financija, koje je sredstva za modernizacijske reforme pokušavalo namaknuti između ostaloga i državnim zajmom. Iznos tog zajma je uvelike premašen, 1859/1860. su otkrivene brojne nepravilnosti, a ministar financija Karl Friedrich Bruck i neke druge u financijski skandal upletene osobe počinili su samoubojstvo.

¹²⁵ *Štibra* (njem. *steuer*, od starijega *stiura*), porez koji se plaćao po glavi stanovnika.

¹²⁶ Petar Kanavelić (Kanavelović) (Korčula, 1637.–1719.), književnik. Glavno mu je djelo ep *Sv. Ivan, biskup trogirski*.

¹²⁷ Andrija Kačić Miošić (Brist kraj Makarske, 1704.–Zaostrog, 14. XII. 1760.), franjevac, pjesnik i pisac. U Veneciji je tiskao priručnik filozofske propedeutike (*Elementa peripatethica*), a zatim *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* (1756. i 1759.) i *Korabljicu* (1760.).

¹²⁸ Ivan Mažuranić (Novi Vinodolski, 18. VII. 1814.–Zagreb, 4. VIII. 1890.), hrvatski pjesnik i političar, objavio je 1846. godine svoje najznačajnije pjesničko djelo, ep *Smrt Smaj-age Čengića*.

¹²⁹ *Etiam bene* (lat.), također dobro.

svakojakih rukopisah/ a Vi ono ostavite, jer nije ni biser ni zlato. Kad Vam bude sgodno, opet me kojim slovcem razveselite. Ono novacah što je još u Vas preostalo neka Vam ne tvori velike brige; ta ja ne tražim ni kamatah ni hypotheke, nit ću Vas dat zatvoriti, ako potrošite: jednom riečju nebojte se, da ću iznenada na Vas napasti; ko što koj sinak Abramov. Ili mi što za to pošaljite ili zadržite *pro illis temporibus*,¹³⁰ kako Vas je volja. Ako baš i umrete – čemu se ja nebih radovao – pa ja da i nedobijem svojih krajcarčićah, nebojte se da će Vam dušu oteretiti. Dakle Vi ste slobodan kô što siv sokol na kojoj ličkoj jeli. Sbilja jeste li što dobili od pokojnoga Ledinskoga? barem koju knjigu?¹³¹

A sada, dragi Šimune, šešir i štap u ruke; dielite pozdrave i pravite naklone od moje strane na sve strane! Ponajprije čast i poklon Vašemu vrlomu principalu.¹³² A onda na koga Vas sreća nanese: Smetiška,¹³³ Lehpamera,¹³⁴ Štibohara,¹³⁵ Berutu,¹³⁶ Vrevca,¹³⁷ Škarića¹³⁸ ... sve mi liepo i preuljudno pozdravite! A Vam samu i čast i pozdrav, štono negdje vele trojdupli! I s tim s Bogom!

Vaš

prijatelj
Juraj Posilović

* * * * *

6.

J. Posilović dvoji o političkoj budućnosti hrvatskoga naroda, izražava bojazan zbog suvremene situacije i upozorava na opasnosti koje Hrvatima može donijeti oslanjanje na Madare u oporbi prema Beču.

Beč, 12. svibnja 1860.

¹³⁰ *Pro illis temporibus* (lat.) za ona vremena.

¹³¹ Stjepan Ledinski (Zagreb, 4. VIII. 1798.–29. XI. 1859.) kanonik od 1844., profesor teologije od 1847., a zatim knjižničar kaptolske knjižnice. Šime Balenović je po dolasku na školovanje u Zagreb boravio kod kanonika Ledinskoga.

¹³² Kanonik i pisac Nikola Horvat (1823.–1911.), urednik *ZKL-a*, kojega je Š. Balenović zamijenio 1866.

¹³³ Mijo Smetiško (Mihovljani, 28. IX. 1833.–(?) Zagreb, 29. V. 1921), svećenik. Zaređen je 1856. Kao mladi svećenik bio je potpredsjednik Zbora duhovne mladeži zagrebačke. Od 1880. kanonik je i ravnatelj sjemeništa.

¹³⁴ Josip Lehpamer (Rude, 1808.–(?) 22. I. 1886.), prepozit i kanonik. Najveći dio života proveo je kao župnik u Ravnom i Visokom.

¹³⁵ Nisam uspio pronaći nikakve podatke o toj osobi.

¹³⁶ Josip Beruta (Sigetec kod Koprivnice, 22. I. 1833.–Zagreb, 3. VI. 1891.) Za svećenika je zaređen 1857. Bio je pristaša Narodne stranke i jedan od utemeljitelja Neodvisne narodne stranke 1880.

¹³⁷ Nisam uspio ništa saznati o navedenoj osobi.

¹³⁸ Nisam siguran da li Posilović misli na I. M. Škarića, kojega je spomenuo u pismu od 21. XI. 1859.. Vidi prilog 4., bilj. 70.

Dragi Šimune!

Evo me opet k Vam, no s lagljim srcem ili glavom, kako hoćete, otepav se naime jučer i tretjega rigorosa iz dogmatike. Ostaje još jedan i to vrlo mučan iz crkvenoga prava i povjestnice, a Vi eto sveudilj mislite da ću ja doći još ovih praznikah s magarečjom kožom, ako ne morda na ledjih, a to barem u ruci. E moj Šimune, da Vam je ovdje biti, vidjeli biste da se ne mogu baš tako na brzu ruku ni rigorosa praviti, već je treba čovjeku osim uma i marljivosti /kad bi toga svega u mene i bilo!?!/ još i mnogo vremena. No Vi velite, da mi tu neima prazna mjesta, tim bolje, barem se sada nadam da me neće pozvati prije reda kući, da nedodje Martin u Zagreb, kao i iz Zagreba.

Rekao sam da ću na praznike kući, i još se nadam, da ću Vas gdje na skoro poljubiti u junačko lice, premda mi se nekako steže kesa, kao da ima suhu bolest. Ako mi se dakle oporavi, a drugo ništa na put ne stane, biti će, ako Bog dá!

Iza dugog lijevanja razgalilo se napokon i ovdje nebu lice, utrhnuli mrzli vjetrovi, a sunce bogme ne samo da grije već i žeže na ovom kamenu između ovih bečkih kućah. Zato se i sviet mnogo skita po tako zvanom glacisu,¹³⁹ što je velika ledina naokolo grada unutarjnega isprekrstjena s drvoredi, kojim se u debelu hladu šetju i razvaljuju, ako hoćete i razkravljaju bečke dike i dikle i djetca svi. I ja se tu prošetjem svaki dan s kojim si prijateljem, jer mi je i najbliže i skoro jedino, javnih bo vrtovah neima do jedno pet, od kojih je morda samo Augaste bolji za šetnju, negoli tu nadbiskupski vrt. Glacis je sbilja u pramaljetju Beču pravi ures dok je još frižka trava i na stablih gusto zeleno listje. A sad još i procvali dolje kesteni /ili kako ću prozvati onakovo drvo, kakovo ono si vrtu prepušta kralju razastrti hlad!/,¹⁴⁰ jer od onakovih su stabalah najviše ovi bečki drvoredi – ali to je za Vas *lana caprina*.¹⁴¹

Nego što ću Vam boljega reći? Politiku vrag odnio, koj si s njom i vlada. Jedan ište da prevari drugoga ili da mu otme silom. *Quantum viribus vales, tantus est*.¹⁴² Magjari se sve primiču i brate s Hrvati; naši ljudi misle, da je sa (zbog, op. Z. G.) mržnje prama zajedničkoj vladi; morda jest i u tom što, ali znate li, kakono idjaše magare s lavom u lov!¹⁴³ Kamo će danas kukavica, koja ni kruha neima? Valja joj se dati drugomu u službu, da si barem natrpa prosenjacom gladni trbuh. Dragi brate! našem je narodu budućnost bolja vrlo dvojbena, svakako daleko. Molimo se Bogu, i akoli što znamo ili možemo, ra-

¹³⁹ *Glacis* (njemačka riječ preuzeta iz francuskog jezika), šetalište pred gradskim zidinama.

¹⁴⁰ Vjerojatno je smisao: onakovo drvo kojemu se u vrtu prepušta kralju razastrti hlad.

¹⁴¹ *Lana caprina* (lat.), kozja vuna. U latinskom jeziku postoji izraz *rixari de lana caprina*, svadati se oko kozje vune tj. nečega potpuno bezvrijednoga i nevažnoga kao što je kozja vuna. U Posilovićevu pismu govor je o nevažnom, o nečemu za što se pretpostavlja da Balenovića ne zanima..

¹⁴² *Quantum viribus vales, tantus est* (lat.), koliko si snažan, toliko i vrijediš.

¹⁴³ U Ezopovoj basni »Lav i divlji magarac« opisana je dioba plijena između lava i magarca nakon zajedničkog lova, pri kojoj magarac ostaje bez ičega. Pouka basne je da slabome savez s jačim može samo štetiti, pa ga stoga treba izbjegavati.

dimo, a Bog se neka brine. Mi se sveudilj uzdamo u Boga i velimo, da još živi stari Bog: drugi narodi skoro i ne pitaju za Boga, ili barem tako rade, kao da su sami bogovi, pa im sve dobro uspieva. I drugdje katolici, naročito otac katolikah rimski Papa, koj se uzda u Boga, kano i mi, pati jadan, a neprijatelj mu se šire i ponose.¹⁴⁴ »Mei autem pene mali sunt pedes, pacem peccatorum videns«, reče negdje psalmista,¹⁴⁵ pa bogme ja se bojim, da će se to gledajuć mnoga duša poskliznuti i pasti vragu u pandže. Što ćemo, kad nam nije spasitelj Mojses (Mojsije, op. Z. G.), koj obetaše (obećaše, op. Z. G.) Judejom svakoje blago osvanuti vjerni[ma] Bogu i svom zakonu; već Isukrst – da mu je slava u vieke! – koj reče: »Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?«¹⁴⁶ pa ćete onda carevati na drugom svietu. Ali Vi ćete reći, vidi, još mu se mete dogmatika po glavi! premda me sbilja današnje kukavno stanje natjera na ove misli; nego i toga je jur dosta.

A što ću još? Kad neimam ništa drugoga, sada Vi jur znate, da ću ja doći na komisiju. Tako i sada, no Vas neću morda previše oteretiti. Pišem danas kardinalu i molim ga, da mi nagradi dane za rigoros /19 f 95 ili n. n./, on će pako morda stvar predati Petroviću da izplati iz seminarske kasse.¹⁴⁷ Ja dakle pišem g. Petroviću, da bi Vi u moje ime neku napisali namiru i podpisali moje ime; kano da ja sam pišem, te primili novce. Učinite dakle to, ako Vam reče pomenuti g. rektor, udarivši namiru dotičan biljeg. Ako vam izza toga još ostane koj krajcar od onih mojih novacah, zapite ih, da nebudu na brigi ni Vam ni meni!

S tim da ste mi veselo i zdravo! Pozdravite mi bratju, naročito Štibohara, rekav mu, da sam radosno dobio na 23. travnja (na blagdan sv. Jurja, op. Z. G.) njegov prijateljski list, no sada da mi nije pravoga vremena i razloga, da mu što pišem. Javite takodjer moj poklon svomu vrlomu principalu g. Nikoli Horvatu! S Bogom!

Vaš

iskreni prijatelj
Juraj Posilović

¹⁴⁴ Pio IX. (1792.–1878.), papa od 1846. godine.

¹⁴⁵ I. Posilović djelomice citira *Psalam 73, Asafov, poglavlje 2; 3.*: »Mei autem paene moti sunt pedes paene effusi sunt gressus mei quia zelavi super iniquis pacem peccatorum videns. (A meni umalo noge ne posmuše, zamalo koraci ne okliznuše, jer zločincima zavidjeh motreći sreću grešnika).«

¹⁴⁶ *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum* (lat.), možete li piti iz kaleža iz kojega ću ja piti?

¹⁴⁷ Luka Petrović (Slunj, 15. X. 1805.–Zagreb, 31. XII. 1868.) Godine 1840. u Beču je postigao doktorat teologije, a zatim je postao senjski kanonik. Godine 1851. imenovan je dvorskim kapelanom i ravnateljem bečkog svećeničkog zavoda Augustineuma. Godine 1854. instaliran je za zagrebačkog kanonika, a tada je ujedno imenovan ravnateljem sjemeništa i profesorom biblijskih studija na Nadbiskupskom liceju. Godine 1857. postao je papinski kapelan, 1868. je imenovan kalidonskim naslovnim biskupom, te je trebao biti posvećen za koadjutora kardinala Haulika, ali je prije posvećenja umro.

* * * * *

7.

Pismo govori o nepovoljnom položaju hrvatskih zemalja s obzirom na njemačka, mađarska i talijanska posezanja, o namjeri kardinala Haulika da dovede isusovce u zagrebački plemićki konvikt i »antijezuitizmu« P. Preradovića, te o navodnom govoru kardinala J. Haulika protiv narodnosti.

Beč, 16. kolovoza 1860.

Dragi Šimune!

Vi se meni valjda onamo nadate, što mi od doma ništa nepišete. Ja bih i došao; ali što je fajde novce trošiti po dva puta, kad mi vele da će me i onako na brzo pozvati, a dotle: uči! pa sam baš prost od novacah, te ako bude i srebro po 50% ili banca rotta (bankrot, op. Z. G.) ja neizgubih skoro ništa. Jedno dakle, što me namjeravaju natrag poslati, drugo, što vele: dotle uči, a tretje, što neimam ni jaspise,¹⁴⁸ ja ostajem ovdje. Ali ni za to vrieme, ma bilo i kratko, nebih rado biti odciepljen od Zagreba: te Vas za to molim, da me svežete s otim zagrebačkim životom, naznačiv mi, kakov je?

»Gegenwart« (bečke novine, op. Z. G.) je donesla njezakove mysteriosne glasove iz toga svjetloga grada; pitam ja sebe, što je to; pitaju mene drugi, što je: a ja znam koliko i drugi. Kakov to N-ić (valjda švabski Nisković) črčka u ovaj časopis germano-vlaški. Kardinala u nutar plete, krešti o mačjih muzikah i drugih svakojakih demonstracijah. Što je to, koliko je na tom istine? ne bili ste Vi što napisali (da Vas pitam po Macunovu; ili »uzpisao«, kako drugi uče?).¹⁴⁹

O ordinaciji (ređenju, op. Z. G.) ništa nije dosada spomenuo *Kat[olički] list*. Ovdje pako njetko reče, da je kardinal tom prilikom za redjenike držao njezakav govor – proti narodnosti?! da su to čuvši drugi civiliste zarezali na kardinala; da Vaš g. principal (Nikola Horvat, urednik *ZKL-a*, op. Z. G.) govora toga kardinalova nije htio prijeti u *Kat[olički] list*, jer da bi bez potrebe tim samo ljude pobunio!? To ipak da se je pročulo, i sada da se skupljaju podpisi na peticiju, neka bi se kardinal maknuo! da je toj agitaciji na čelu g. Bučar!¹⁵⁰ – kano da se biskup može tako maknuti, kô što kakav kržljavi švab-

¹⁴⁸ Jaspis (grč. jaspis), kremen crvene boje, služi za ures. Nejasno je zašto J. Posilović upotrebljava tu riječ, osim ako u prenesenom smislu ne označava materijalnu vrijednost, novac.

¹⁴⁹ Ivan Macun (Trnovica u Štajerskoj, 1821.–Graz, 27. X. 1883.). Napisao je *Kratko krasnoslovje i pjesništvo*, Zagreb, 1852., *Slovnícu jezika grčkoga*, Beč, 1853., *Kratku slovnícu jezika njemačkoga* (...), Beč, 1854. i druga djela. Godine 1850. Rudolf Fröhlich je objavio djelo pod naslovom *Theoretisch-praktische Grammatik der ilirischen Sprache*. Četvrto izdanje tog djela priredio je I. Macun.

¹⁵⁰ Petar Bučar (Karlovac, 25. V. 1815.–Sv. Petar na Mrežnici, 27. II. 1894.), svećenik, pisac pripovijedaka iz seoskog života, putopisnih crtica i teološko-didaktičkih, te drugih poučnih i političkih rasprava. Pristaša Narodne, a od 1880. Neodvisne narodne stranke. .

ski birokrat! – Druga verzija kaže /što se meni čini vjerojatno/, da je kard[inal] predložio, da se sadašnji konvikt preda jezuitom; to da je pobunilo naše plemenitaše; s toga da sabiraju podpise, da će u onakovu slučaju uztegnuti svoje zaklade.¹⁵¹ – Tomu bi mogao Bučar biti na čelu, to nedvojim; a i ja bih tu brzo uz njega pristao: jer premda bi jezuite one mladiće moralno bolje odgojivali, nego što se sada odgojuju; ali bi im gledali ugušiti svaku narodnu ćut, i nadahnut[i] duh inostran.; jer jezuite i onako svuda samo s vladom dišu proti narodom; a osim toga danas ni neima jezuitah našega naroda, koji bi se onamo poslali, već bi bili ili Kranjci ili Tilorci¹⁵² ili Taljani ili Švabe. Ja sam se već i na Preradovića¹⁵³ ljutio, što je u pjesmi njekoj napisao:

*Ono crno sjeme Lojolovo¹⁵⁴
I po tvojoj zemljici se raszú,
Ter ti rodi jadom i čemerom
Stopot većom nego potres mjerom,¹⁵⁵*

ali mi vele ljudi, za koje nemogu ni nesmiem reći, da su jezuitofagi¹⁵⁶ da je Dubrovniku pravo ono rekao Preradović za jezuite. »od djetce si po njoj izrod steko«¹⁵⁷ – po njih da se u slavenskih ljudi uvriježila taljanština, koja nam sada ondje svaku klicu podgriza narodnosti, da neponikne.

Kako i kada su naši Peštanci stigli u Zagreb; što im je kazao Petrović; kamo š njimi namjeravaju: je li će biti što od ekspedicije u Rim u kolegij sv. Jerolima?¹⁵⁸ Ja čujem, da će se ta stvar tek u u synodi riešiti, a te valjda da neće ni biti ove godine!¹⁵⁹ Ili će morda biti; što se tu govori? Ja ne vjerujem

¹⁵¹ U ljeto 1860., kada se umjesto njemačkog u školstvo i upravu ponovno uvodio hrvatski jezik, Namjesništvo je podržalo prijedlog kardinala J. Haulika da se isusovcima preda plemićki konvikt u Zagrebu i njegova nekadašnja crkva sv. Katarine. No, zbog otpora dijela hrvatske javnosti i Sabora Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije 1861., taj se kardinalov plan nije ostvario.

¹⁵² Pogreška, termin se odnosi na Tiroлке.

¹⁵³ Peter Preradović (Grabrovnica kraj Bjelovara, 19. III. 1818.– Fahrafeld kraj Beča, 18. VIII. 1872.), hrvatski pjesnik.

¹⁵⁴ Ignacije Loyola, pravo mu je ime bilo Inigo de Onez (dvorac Loyola u baskijskoj pokrajini Guipúzcoa, 1491–Rim, 1556.), utemeljitelj Družbe Isusove.

¹⁵⁵ Stih iz Preradovićeve pjesme »Pjesma Dubrovniku«.

¹⁵⁶ Jezuitofagi, žderači, tj. mrzitelji isusovaca.

¹⁵⁷ Parafraza Preradovićeve stiha iz »Pjesme Dubrovniku«:

*»U djeci si po njoj izrod steko
A rinuo sreću nadaleko.«*

¹⁵⁸ Hrvatski gostinjac i crkva sv. Jeronima u Rimu utemeljeni su 1453. Papa Siksto V. dao je 1589. sagraditi novu crkvu sv. Jeronima, koja postoji i danas. Iste godine bulom »Sapientiam sanctorum« utemeljen je svetojeronimski kolegijalni kaptol. Godine 1862. gostinjac je ustupio mjesto kolegiju, a ovaj je u kolovozu 1901. preustrojen je u moderni svećenički zavod, pri čemu je došlo do neuspjeloga pokušaja osporavanja hrvatskoga prava na zavod.

¹⁵⁹ Nakon sklapanja konkordata iz 1855. prestala je obveza slanja hrvatskih bogoslova u središnje budimpeštansko sjemenište, uvedena u vrijeme Josipa II. (1780.–

da će se Reichsrath¹⁶⁰ produžiti prieko konca Kolovoza,¹⁶¹ a u Rujnu je li će htjeti kardinal držati synodu?

Novinah Vam ja odavle nikakovih neznam javiti. To je sjegurno, da vlada ište iz petnih žilah uzdržati svoju systemu, da stoga traži neumorno iz vana pomoći – kad je neima mnogo unutra; od tuda sada ovi vladarski sastanci, od tuda ove, bi reć demonstracije, gostbe i napitnice na otvoru željeznice bečko-monakovske. Neka se vlada danas okriepi, sutra će nanovo Furlani, Kranjci, Švabe svi glavu uznieti na hrvatskoj zemlji i porugljivo skočit na glavu hrvatskomu duhu. Je prokleta ta svjetska politika! egoizam to je njezin zakon. Nepoznajete ona što je pravo, što plemenito, što li ljubezno; već što meni koristi, to je moj cilj; a što mi tu pači, tim u kraj! pa makar bio i sam gospod Isukrst proričuć: »ljubi bližnjega, kô i sama sebe«, »što nećeš da drugi tebi učini, ne čini ni ti drugomu!« Zato dakle kupi samo silu, kojom ćeš se odhrvati tuđoj sili; to je jedini put; ako si slab, doći ćeš bez dvojbe pod pete!

Dajte mi javite ako znate, je li se tu što radi sa strane gimnazijalnih profesora, da se naš narodni jezik u školah učvrsti; naročito, je li se tko sprema što spretna napisat – jer je tu najveća nužda, kako su profesori zadovoljni što je Veber¹⁶² imenovan direktorom; što radi »milostiva vlada«, Babukić?¹⁶³ I što više, i što više – javite, ter pišite na brzo. I o meni, ako se što govori, kad će me pozvati, kakov će mi predmet dati sve javite. Pozdravite svoga vrloga principala i svu bratju koja za mene pitaju. S Bogom!

Vaš

prijatelj
Juraj Posilović

1790.). Teško je sa sigurnošću utvrditi, no vjerojatno su »Peštanci« bili hrvatski bogoslovi, koji su na daljnje školovanje bili upućeni iz Budimpešte u Rim, a, ukoliko je ta pretpostavka točna, »synoda« koja se spominje vjerojatno je trebala odlučiti o daljnjem načinu upućivanja bogoslova na školovanje na inozemna učilišta.

¹⁶⁰ Reichsrath (njem.), Carevinsko vijeće. U prošleme stoljeću pisalo se sa završnim slovom *h*, a danas bez njega (Reichsrat).

¹⁶¹ »Pojačano« Carevinsko (Državno) vijeće, sazvano carskom odlukom od 5. ožujka 1860., prestalo je zasjedati 19. srpnja, a nastavilo s radom 10. rujna 1860.

¹⁶² Adolfo Veber Tkalčević (Bakar, 11. V. 1825.–Zagreb, 6. VIII. 1889.), hrvatski svećenik i jezikoslovac. Bio je gimnazijski profesor i zagrebački kanonik od 1871. Kao jezikoslovac bio je utjecajni predstavnik tzv. Zagrebačke škole čije su norme uglavnom bile službena hrvatska jezična praksa sve do nametanja vukovske norme 1892. Zastupao je etimološki pravopis i uporabu genitiva plurala na *-ah*.

¹⁶³ Vjekoslav (Alojzije) Babukić (Požega, 16. VI. 1812.–Zagreb, 20. XII. 1875.), hrvatski jezikoslovac. Zalagao se za književni jezik osnovan na štokavštini, ali s kajkavskim i čakavskim elementima. Kao jedan od začetnika tzv. Zagrebačke filološke škole zalagao se za novu grafiju i etimološki pravopis.

* * * * *

8.

Pismo se odnosi na političku situaciju, posebice na problem sjedinjenja Banske Hrvatske s Dalmacijom i na suvremene hrvatsko-ugarske odnose.

Beč, 10. rujna 1860.

Dragi Šimune!

Evo Vam na drugoj strani malen dopis, koga gledajte da uvrstite, ako nije posve prekasno, u najbliži list: jer takove stvari brzo stare, te onda izgube i svu cieniu. Vaš g. principal, koj dosada jošte ovdje boravi, rekao mi je, da Vam ovaj dopis pošaljem.

Na ljubavi Vam liepa hvala, što me o tih zamršenih zagrebačkih stvari izvješćujete; jer da nije Vas, ja ne bih skoro ni znao, da imam koga poznatog u Zagrebu; tako mi nitko ništa ne piše. Velite mi, da su čudni ljudi naši susjedi; ja o tom ne dvojim, no mislim da mi se neće nitko tako lasno odvažiti iztepsti mi iz ruku barem »Novum foedus«,¹⁶⁴ tako sam ja glede toga miran, ali opet hvala, što ste me na to učinili pozorna. Iz Beča Vam ne znam ništa nova. Danas je sjednica Državnom vieću. Vlada veli se, da se sklanja na predlog većine u komitéu; Magjari da će dobiti konstituciju, mi da ćemo opet s njimi, samo neznam pod kakovim uvjeti. Što ćemo jadni, kad nas je premalo? Srbi neće s nami; Dalmatince bi rado Štrossmayer s nami složio, ali će teško što biti, jedno što je onuda duh talijanski premahnuo, a drugo što je Dalmacija od nas odijeljena vojničkom granicom; a tretje, što je vladi teško do toga stalo, da nas ona sastavlja.

S posljednjim brojem *Kat[oličkog] lista* dobio sam i poziv za »Pozor«.¹⁶⁵ Pol lista, pa onako skupo! to je bieda i ja se bojim, da će nas s pozora »zazor«; pozor neće morda nijedan put (...),¹⁶⁶ a teško da će takovim načinom dugo pozirati. To će biti našim neprijateljem opet nov dokaz, da nas je malo na broju, na duhu, na novcu. E kamo će hrdja nego na gvoždje? Ali morda će Bog dati, da bi, već jednoć zamuknula ta crna ptica kukavica? Deder te Vi, je li ćete mi zapjevati kano slavulj zoru?

Ako se vrijeme stvori, Vaš će g. principal sa g. Bučarom sutra u Salzburg i u Monakov; ako ne onda ćete ga valjda naskoro vidjeti. Ja, kad me pozovu,

¹⁶⁴ *Novum foedus* (lat.), *Novi savez*.

¹⁶⁵ *Pozor* je počeo izlaziti u Zagrebu 1860. godine. Vlasti su obustavile njegovo izlaženje od 1864 do 1865. i 1867. Zbog toga je često mijenjao naziv. Od rujna 1867. do svibnja 1869. izlazi u Beču kao *Novi Pozor*. Zatim izlazi u Vojnoj krajini u Sisku, izvan dosega banske vlasti, pod imenom *Zatočnik* od 1869. i *Branik* od 1871. Pod imenom *Obzor* ponovno izlazi u Zagrebu od 1881. do 1884. Godine 1885. vraća ime *Pozor*, a od siječnja 1886. ponovno je izlazio pod imenom *Obzor*.

¹⁶⁶ Nečitka riječ.

doći ću. Ili donio naočare ili nedonio, u Vas nadam se da neću ni steći ni izgubiti cene, što god Vi inače pisali u svojih listovih. Samo neznam jeli ću donieti na ramenu glavu ili tikvu. Medjutim što god donio, svaki lje neće baš po meni gaziti. Za to se nebojte. Od Boga Vam zdravlje, a od mene pozdravlje!

Vaš

prijatelj
Juraj Posilović

* * * * *

9.

Pismo govori o političkoj pogibelji koja Hrvatima prijete od srbizacije pravoslavnih Vlaha, koju provodi SPC i, s tim u svezi, o težnji patrijarha J. Rajačića da pučanstvo Vojne krajine proglasi Srbima. Upozorava i na namjeru Srbije i Crne Gore da zavladaju Bosnom i Hercegovinom i na mađarske planove o političkom i crkvenom povezivanju Dalmacije s Ugarskom.

Beč, 11. lipnja 1861.

Dragi prijatelju!

Na dobroti Vam liepa hvala! No da Vam iz Vaše ljubavi neuzraste kakova nepotrebna briga ili neuztrpnost, valja mi se požuriti, da Vam pošaljem ostalo novacah. Sliedi dakle ovdje uključenih 10 forintih, 8 za surku, a dva sačuvajte kod sebe, ili dajte mom bratu – ako nebi imao više ništa novacah. Koliko se god moja kesa sa sušicom bori, hotjeo bih ipak bratu učiniti sve moguće veselje: za to, ako dobije od g. Vebera novacah za hlače, Vi mu dajte načiniti i prsluk, ili mu pako kupite šešir – što je naime nuždnije, i k ostalomu odielu bolje pristalo! – a ja sam platac.¹⁶⁷

Ovdie Vam imam javiti dvie novine – jer sve da su u Vas jur i starine, još ipak da nješto na kratko rečem. Jedno: nedavno, ili bolje ovih danah čitao se u »Pesti Hírnök-u« listu (...) ¹⁶⁸ kardinala Šcitovskoga ¹⁶⁹ – njevakav članak, komu pisac hoće da dokaže, ili barem pokaže: kako jedinstvo crkve ugarske sa cjelovitostju krune ugarske jednim korakom grede (ide, op. Z. G.) – dakle ako

¹⁶⁷ J. Posilović je imao dva brata. Jedan od njih je boravio u nadbiskupskom sirotištu u Zagrebu i 1861 išao u peti razred gimnazije. U pismu upućenom Š. Balenoviću 28. VII. 1861., koje, uz još nekoliko pisama isključivo privatne naravi, nisam uvrstio za objavljivanje, govori o tomu kako mu je brat pisao da nema primjerenu odjeću i moli Balenovića da mu pomogne da brata opremi odjevnim predmetima za školu i izlazak – odijelom i surkom.

¹⁶⁸ Nečitka riječ.

¹⁶⁹ János Scitovszky, ostrogonski nadbiskup i primas Ugarske od 1849., kardinal od 1853. godine.

se Dalmacija povratu kruni Stjepanovoj, tada i ona crkva da spada u cjelovitost crkve ugarske, tobože pod primasa! Hoće (...) ¹⁷⁰ Magjari da nas oni sputaju ne samo političkim, nego i hierarhičkim vezi. U tom svom artikulu (članku, op. Z. G.) nešto izvadja iz Farlati-a, ¹⁷¹ a jedno ne znam jur iz kakova codexa diplomatum: gdje se čita njekakov list Stjepana II. biskupa zagrebačkoga, rodnom veli Magjara ¹⁷² – da su Hrvati tada bili glup i divlji narod, te da su svoju sadašnju kulturu dobili od Magjarah. Dakle konštituciju, crkvu, kulturu – sve od blaženih Magjarah! Ako dodje do kakova saveza, bit će bogme i glede hierarhičkog reda i jurisdikcije s magjarskim zanešenjaci posla.; bilo bi dakle dobro, tko je za to, a ima vremena i sredstvih – da sprema oružje za budući žestok okršaj!!

Druga je ljuta pogibelj od biesnih Vlahah, koji se »Srbi« zovu. Valja da je do vaših očuh ili ušuh dopro *protest* patrijarački ¹⁷³ proti Kukuljevićevu ¹⁷⁴ govoru našem saboru hrvat([komu]). ¹⁷⁵ Ja znam, da Vam se utrobom razlila gorka žuč kad ste za to doznali. Bog ga vlaški ubio! Neće prie u grob, dok ne stvori i više i većih zala nego li doslie potvori. – Neznam kako će tu stvar primiti sabor, niti jeli će pobuniti što naše Vlahe, koji se »Srbi« zovu; ali nješto ću da Vam jošte kažem, ako niste doslie opazili.

Hoće Srbi srbsko carstvo na jugu! Vuk (V. S. Karadžić, op. Z. G.) i drugi odavna nastoje dokazati, da Hrvatah više i neima, nego svi štokavci da su Srbi. To je na literarnom polju. Na političkom u Turskoj Srbi i Crnogorci hoće da okupiraju Bosnu i Hercegovinu. U Hrvatskoj i Dalmaciji tvrde, da je veći broj Srbaljah – to jest svaki istočnjak (pravoslavac, op. Z. G.) jest pravi Srbin; no i zapadnjaci štokavci su Srbli! Dakle svi Srbi! ¹⁷⁶ I za to se tuži *Srbobran* ¹⁷⁷, da

¹⁷⁰ Nečitka riječ.

¹⁷¹ Daniele Farlati (San Daniele u Furlaniji, 22. II. 1690.–Padova, 25. IV. 1773.), talijanski isusovac i povjesničar. Radio je na izdanju opsežnoga historijskog djela *Illyricum sacrum* (sv. I–VIII; 1751.–1819.)

¹⁷² Stjepan II., zagrebački biskup od o. 1225. do 1247. godine. Baltazar Adam Krčelić je u djelu *Povijest stolne crkve zagrebačke*, (Zagreb, 1994., 95.) zabilježio da je Stjepan II. bio u rodu sa hrvatsko-ugarskim kraljevima iz dinastije Arpadovića, Andrijom II. (1205.–1235.) i Belom IV. (1235.–1270.).

¹⁷³ Josif Rajačić (Lučani pokraj Brinja, 20. VII. 1785.–Srijemski Karlovci, 1. XII. 1861.) od 1842. metropolit, a od 1848. patrijarh SPC u Austriji.

¹⁷⁴ Ivan Kukuljević-Sakcinski (Varaždin, 29. V. 1816.–Puhakovec, 1. VIII. 1889.), hrvatski književnik, povjesničar i političar.

¹⁷⁵ Patrijarh J. Rajačić je 13. svibnja 1861. uputio Saboru Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije pismo u kojem je prosvjedovao zbog toga što je Ivan Kukuljević pučanstvo Vojne krajine nazvao Hrvatima. U stvari Kukuljević je, govoreći o pučanstvu Vojne krajine rekao »naš narod«, a ne »hrvatski narod«. Patrijarhova omaška ne bi bila važna da nije bila poticaj iznošenju njegova uvjerenja da su pravoslavni Vlasi u Vojnoj krajini Srbi, te da je neopravdano da se Srijem i Petrovaradinska regimenta proglašavaju dijelovima Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije.

¹⁷⁶ Vidi bilješku 107.

¹⁷⁷ Odnosi se na novine *Srbobran* pokrenute 1861. u Novom Sadu, a ne na *Srbobran* koji je, kao glasilo Srpske samostalne stranke u Banskoj Hrvatskoj, pokrenut u Zagrebu 1884. godine.

je Kukuljević u svom govoru zanijekao milijun Srbaljah! Dapače već se Srbin zaneo u svojoj mašti i na Velebit i na isti Triglav – pa gle! sve sam gol Srbin! (to je napisano u *Srbobranu*).

Iz toga nazora možete lahko razumjeti i adrese i govore, što ih Vlasi ili tako zvani Srbi kod nas i oko nas čine. No, odatle se može razumjeti i patrijarčji protest, da ne bi morda kako Hrvati Srbom oteli hegemoniju na jugu. Morate znati da je proto u ovdješnje (bečke, op. Z. G.) ruske nuncijature (veleposlanstva, op. Z. G.), neki Rajeovski, rekao jednoć Črnčiću:¹⁷⁸ a što bi Hrvati rado imali na jugu hegemoniju? toga neće biti, pa Srbom pripada! Treba dakle Hrvate slabiti, a kriepiti Srbe: to je namjera srbskih hegemonijašah.

No da Srbi premahnu na jugu, bit će velikih nepogodah i za našu katoličku crkvu: jer teško da su i kalvini njekoč bili gorji fanatici i intollerantaici (nesnošljivci, op. Z. G.), nego su ti Vlasi, a osobito ona otrovna guja: svetejši patrijarac (patrijarh Rajačić, op. Z. G.). Morda ste imali u ruci njeku brošuricu, što ju na Čokrljanovu knjigu napisao neki vlaški pop: nije mozgom no je jedom namrljana – sve bi katolike da može potrovao, najpače našega slavnoga Stromayera. I tu dakle biti će po svoj prilici krute borbe, pa bi za to bilo posve od potrebe, da se katolički duh u nas ojača: dakako najprije u svetjenikah, pa onda u svjetovnjakah.

Rekoh Vam na kratko; *sapienti pauca*.¹⁷⁹ Lahko ćete opaziti; ako budete s toga pogleda stvari naše motrili, da je tomu sbilja tako. Nego Ti Bože na nebesih! sačuvaj našu crkvu, sačuvaj našu domovinu od divljih veparah, koji bi htjeli da razore taj vinograd gospodnji! No da se probudi i duh hrvatski; duh katolički, da svi složno držimo, te nepodje neprijatelju za rukom razdvojiti nas i poharati!

Moj pozdrav svim dobrim prijateljem, a najpače Vam, dragi Šimune! Bog Vas poživio!

Vaš

Juraj Posilović

* Ako tko ima koj gimnaziasta koj nebude odmah redjen, ili bude expectans (koji je pred ređenjem, op. Z. G.), te bi htio sinu c. k. Bužana¹⁸⁰ preko feriah biti na[d]zornikom, i kadšto u narodnom jeziku i latinštini (jest mu naime sin mislim u 3. gimn. razredu ovdje u Beču) korepetitorom, opitajte i izvolite mi javiti. Bio bi pako s tim Bužanovim sinom na dobrih (dobrobit, op. Z. G.) Bužanovih u Hrvatskoj).

¹⁷⁸ Ivan Črnčić (Polje na Krku, 2. V. 1830.–Rim, 7. I. 1897.), hrvatski povjesničar i slavist. Od 1863. do smrti ravnatelj kolegija sv. Jeronima u Rimu.

¹⁷⁹ *Sapienti pauca (sat)* (lat), pametnom je i malo dosta.

¹⁸⁰ Herman Bužan (Varaždin, 8. X. 1800.–Črešnjevac kod Tuhlja, 22. IX. 1862.), hrvatski političar. Godine 1850. imenovan je za savjetnika Vrhvnog kasacijskog suda u Beču.

* * * * *

10.

J. Posilović se žali na bečki zavod Augustineum. Uz to govori o razlozima zbog kojih ne želi širiti u Beču protužidovsku brošuru koju mu je poslao Josip Beruta.

Beč, 8. ožujka 1861.

Dragi Šimune!

Ujutro primih Vaše pismo, a poslie podne valja da odmah odgovorim: jer ako malo črnila na papiru uzmogne Vam otjerati, tu kako je zovete, na jeziku kiku, nebi bilo prijateljski takova lieka nepružiti namah. A opet bila bi bieda uvjerit Vas možda mučanjem, kao da mi se u nosu sbilja zelegô kakav nesretan čvor.

Blago meni gdje mi se prijatelji toliko za mene zanimlju; ni ja nisam nezahvalan, no često poslovi a često i duh krzmanja učine, da neizpunim kako treba prijateljske dužnosti. Vi evo ukoriste, a može me ukoriti jošte dvojica trojica s istoga uzroka. Bog mi se smiluj griješnoj duši, ako se jedan za drugim na mene spravi!

Tko neizkusi nevjeruje. Kad ja još biah u Pazmaniju vrlo sam se ljutio na Augustince,¹⁸¹ što nepolažahu predavanja dogmatička Guidi-a ili Lebradesa. Rekoh, oni popovi samo žderu i lienjuju, umjesto da dodju ovamo slušat ono, što je njim najprije namienjeno. I na Pavića¹⁸² sam bio zamrznuo, što bi me svake godine jedva dva puta posjetjivao. A sada buduć sám u Augustineju zar sam bolji? Pomislit ćete, dakle tu se neizmierno uči, pa za to bit će odatle čudovištah učenosti?! Nebrinite za to; i telacah, ako hoćete! Na zvono lezi u chor, na zvono ustaj, jedi, na opredieljeno doba ajde misse čitat, na praelekcije (predavanja, op. Z. G.), tu često putah tako mi razciepkaju vrieme da se umoriš i namučiš, a nit si što naučio, nit jedanput prijatelju napisao žudjen odgovor. Da Vam je jedan put slušati našega špirituala (duhovnika, op. Z. G.), kako nas sveti i mortificira = ubija, nebi ste si poželjeli (...) ¹⁸³ drugi put. Ni Švec, prvi to i discipline direktor nit je bolji nit pametniji.. Čovjek ih mora slušati – da vrieme izgubi. Evo što se nedavna dogodi. Njekomu Kranjcu koj iz knabenseminara (dječjačkoga sjemeništa, op. Z. G.) pade u seminarium clericorum, a odanle u ovaj seminarium doctorum (???)¹⁸⁴ tako dosadi to popovsko – sjemenarsko odgajanje i obrazovanje, da ga najedanput izmedju nas nestade; poslie dva mjeseca tekar saznasmo da je stupio u njeku obitelj, koja obično stanuje u Englezkoj ili Belgiji, za informatora, nekazav ni ovdje nikome od superiorah ni rieči, a ni svomu biskupu.

¹⁸¹ Augustinci, polaznici Bečkoga sveučilišta iz svećeničkog zavoda Augustineum u Beču.

¹⁸² Ivan Pavić; nisam uspio pronaći životopisne podatke o njemu.

¹⁸³ Nečitka riječ.

¹⁸⁴ Iz bogoslovskog sjemeništa u zavod za doktorande bogoslovlja.

No nisu ni obćeniti uzroci krivi i mojem dojučoršnjem mučanju, već me snadje druga i gora bieda. Biah proračunao da bi mogao oko uzkrasa, ako ne posve gotov biti, a to barem učiniti posljednji rigoroz. Ali se prevarih. Ode četvorica mojih drugova, koji redom biahu preda mnom, prie vremena kući; tako kućna disertacija, koju svaki od nas ima izraditi, i barem kroz 4 nedjelje /*diesdominicos*/¹⁸⁵ javno čitati, pade barem za četiri mjeseca prie na mene, nego bi po pravici, da ovi budu ostali, na mene imala pasti. Iz sried (iz sredine, op. Z. G.) mojih priprava za rigoros iztrgnu me, te tako preko dva mjeseca danah, dok opet sve proučavam (ponovim, op. Z. G.); a moj rigoros tako za tri mjeseca natrag. I za to neznam ni sam kazati, kad ću moći rigorosirati. I za to od take radosti neimam ni volje, čega nemorah, nikomu ništa pisati. A Vi sada, ako ni s tim niste zadovoljan zanesite se u svojoj mašti ovamo, no ponesite i korbač, pa udri ovamo onamo; ja ću dragovoljno trpjeti – jer neće boljeti!

Vas jamačno slabo zanima što ovdje u Beču Švabe rade; mene se usuprot silno hvata, što god tu od Hrvatah biva – i za to laglje je Vam pisati, nego li meni. U dikasteriju¹⁸⁶ je moj prijatelj Stanković;¹⁸⁷ ali on naučiv se valjda tomu još za birokratičke systeme (neoapsolutizma, op. Z. G.) skoro mi ništa nova neće da kaže – to su mu valjda mysterije, koje spadaju *sub disciplina arcana*!¹⁸⁸ A drugo, što ću Vam kazati? Znam da je moja osoba izvana i iznutra tako neznatna, da nije vredno o njoj ni riečce progovoriti. Danas tjedan ostavi nas Črnčić, gotov doktor,¹⁸⁹ a prošli ponedjeljak Plišić, gotov mrtvac, ako ne još prie norac.¹⁹⁰ On biaše odavle otišao u Novembru kući, nebi li si pokrepio iznemoglo tielo. Ali ko što nebiaše nikad previše pametan, neučini za tri mjeseca u tom poslu skoro ništa, već nam pade ovamo iznanada prie malo vremena. Upropastismo se: sgurena okostnica tmastom kožom prepeta! Jedva ga krenuše opet kući, umriet će jamačno morda još ovoga pramaljetja. U predlanjski *Katolički list* tamo prema samom kraju biaše uzeo g. Horvat, dakako iz jedinoga obzira prema M. Ožegoviću, luđ nekakav članak Plišićev

¹⁸⁵ *Diesdominicos* (lat.), nedjelja.

¹⁸⁶ U predstavi s Banske konferencije, održane u Zagrebu 26. XI. 1860., postavljen je zahtjev kralju Franji Josipu I. da se iz Državnog ministarstva, dok se hrvatski narod ne izjasni o budućim odnosima prema Ugarskoj, privremeno izdvoji hrvatsko-slavonski odsjek kao Dvorski dikasterij. Franjo Josip I. udovoljio je tomu zahtjevu u svom ručnom pismu od 5. prosinca 1860. Privremeni dikasterij počeo je djelovati 25. I. 1861., a definitivni organ pod naslovom Kraljevska hrvatsko-slavonska dvorska kancelarija postao je 2. II. 1862.

¹⁸⁷ Dane Stanković (Kirin na Banovini, 14. III. 1834.–Zagreb, 14. XI. 1898.), pravnik. Djelovao je u upravnoj službi pri Hrvatsko-slavonskom namjesništvu 1857., Dvorskom dikasteriju u Beču od 1861., hrvatskom ministarstvu u Budimpešti od 1869., te kod pravosudnog odjeljenja u Zagrebu od 1875. do 1877. Vijećnik je Stola sedmorice u Zagrebu od 1881. i zastupnik Srijemskih Karlovaca u Hrvatskom saboru od 1884.

¹⁸⁸ *Sub disciplina arcana* (lat.) pod tajno umijeće.

¹⁸⁹ Nakon završetka studija bogoslovlja u Gorici, I. Črnčić je zaređen za svećenika 1856., te nastavio studij u zavodu Augustineum-u u Beču, gdje je 1861. stekao doktorat iz bogoslovlja.

¹⁹⁰ Nisam uspio utvrditi identitet te osobe.

pod naslovom: *svoga po malo*. Iz onoga mogli ste uvidjeti, da već onda nebiaše prevedra mu glava, Bog mu se smiluj duši!

Spominjete mi brošure o čifutih (Židovima, op. Z. G.). Nedavno mi posla prijatelj Beruta¹⁹¹ više iztisakah brošure pod naslovom »Zahtjevi za«, da ih ovuda porazdielim. Dadoh ih Stankoviću nekoliko za dikasterij, ali on pročitav ne dade dalje veleć da nije vredno. To i mene ponuka čitat, pa i ja velim da nije vredno. Neznam tko je sastavio, nit hoću, da ga vriedjam: ali je ludo pačati se, za što tko nije. Jedno, teško da se pristoji *katoličkomu popu* pisati proti *političkoj* ravnopravnosti čifutih; drugo, ako već piše, da bi barem što napisao! A ono je posve smiešno citirati svakojake talmudovce, koje pisac nikad ni vidio nije, a za koje jamačno ni stoti nezna od onih čifutih, koji danas kriče za ravnopravnost. Ja čifute, osobito u našem narodu, nipošto nebranim; no ih ni nebih onako napadao, da ih još mojim napadajem poduprem.

Ja se radujem Štiboharu, da se je sada mjesta riešio; kažite mu to od moje strane. Tko će na njegovo mjesto? Ja jamačno neidem predavat physike i matematike, makar propao: za što ću najbolje dane gubiti u taman? U to ime neka mi se nitko nenada. Ako budem vriedan za bogoslovje, neka me usmu, kad bude mjesta – inače makar na najposljednju kapelaniju. Priklopljeno pismo predajte Vrbančiću¹⁹² i moj pozdrav g. Horvatu, Štiboharu, Beruti, Vrevcu, Smetišku i Vam dragi moj Šimune.

Vaš

Juraj Posilović

* * * * *

11.

Pismo govori o boravku hrvatske deputacije u Beču, te o problemu sjedinjenja Dalmacije i Vojne krajine s Hrvatskom. Također opisuje sudjelovanje J. Strossmayera, I. Mažuranića i J. Šokćevića na ministerijalnim sjednicama u Beču i Strossmayerovu odvažnost.

Beč, 9. svibnja 1861.

Dragi Šimune!

Hvala Vam liepo za prijateljska čuvstva, što mi ih onomad prigodom moga imendana u svoje i drugih mi prijateljah ime izkazaste; hoću da Vam po g. Kanoniku Račkomu jošte dvie tri rieči poručim.¹⁹³

¹⁹¹ Josip Beruta (Sigetec kod Koprivnice, 22. I. 1833.–Zagreb, 3. VI. 1891.), za svećenika Zagrebačke nadbiskupije zaređen je 1857. godine.

¹⁹² Eduard (Slavoljub) Vrbančić (Domaslovac kraj Samobora 1823.–Zagreb, 12. IV. 1880.), hrvatski političar i odvjetnik.

¹⁹³ Franjo Rački (Fužine, 25. IX. 1828.–Zagreb, 13. II. 1894.), hrvatski svećenik, povjesničar i političar.

I to o našoj ovdješnjoj deputaciji. Toliko jesu ztekli da će krajina bit (...) ¹⁹⁴ samo čini se da hoće izuzeti Petrovaradinsku regimentu. Znam da ova paralaža vlada nikad ništa podpuno čestita ne stvori. Na temelju izbornika (izbornog zakona, op. Z. G.) od [18]48. godine ima bit granica zastupana, tako kralj sam izreče; ¹⁹⁵ pa opet hoće, kako znam iz sasvim pouzdana vrela, da petrovaradinska regimenta ne bude zastupana! Zašto? Jeli morda iz dosljednosti, što nebiaše zastupana na srbskom kongresu: ¹⁹⁶ ali odkuda našoj vladi; poznatoj lisici, najedanput dosljednost: ako ne morda u tom, da nas ili ovako ili onako, no svakako ko piliće proguta? No platit će ona to valjano, ako Bog da! Glede Senja bi rečeno, da se traktira (raspravlja, op. Z. G.) i da će valjda stvar izpasti po želji naroda. A za Dalmaciju reče kralj, da je njegova odlučna volja, da se s nami sjedini, no da se gledamo pogoditi s ondješnjemi Italianomanima. I za to je Strossmayer danas jošte ovdje, ako bi ga možda tko u ime kraljevo pozvao, da s kim od ovdje boravećih italianomanah stupi u dogovor; privatno dakako, jer za javno traktiranje neima deputacija nikakove punovlasti. ¹⁹⁷ Još mi reče Rački, da je kralj govoreći mnogo rabio izraz *das dreijenige Königreich*. ¹⁹⁸

Zašto nam je kralj dopustio, da bude granica *tandem aliquando*, ¹⁹⁹ ali samo *dermalen* ²⁰⁰ zastupana? ²⁰¹ Naši sumnjaju za to, nebi li krajišnici s dru-

¹⁹⁴ Nekoliko nečitkih riječi, no iz konteksta se da zaključiti da je Posilović čuo da će pretežiti dio Vojne krajine biti sjedinjen s Banskom Hrvatskom. Zahtjev za sjedinjenjem hrvatskih zemalja bio je posebno istaknut u prvoj adresi Hrvatskog sabora, koji je počeo sa zasjedanjem 15. IV. 1861. To je bilo napose važno zbog činjenice da u saboru nisu bili predstavnici Vojne krajine, Dalmacije i Rijeke. J. Posilović govori o članovima deputacije koja je caru predala saborsku adresu.

¹⁹⁵ Privremeni izborni red iz 1848. obuhvaćao je Vojnu krajinu, Dalmaciju, Rijeku i Međimurje. Izborni red od 21. veljače 1861. nije obuhvaćao Vojnu krajinu i Dalmaciju, a Međimurje je već bilo priključeno Ugarskoj. U pitanju Dalmacije trebalo je čekati odluke Dalmatinskog sabora, dok je Vojnoj krajini, naknadnim reskriptom od 9. svibnja, dopušteno slanje predstavnika u Sabor Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije, kojima je bilo dopušteno samo sudjelovanje u raspravama o državnopravnim pitanjima.

¹⁹⁶ Franjo Josip I. je reskriptom od 27. XII. 1860. ukinuo Vojvodinu Srpsku, priključivši je ponovno Ugarskoj, odnosno njezin srijemski dio Hrvatskoj i Slavoniji. Reskriptom je dopušten kongres srpskih predstavnika sa zadaćom raspravljanja o održanju privilegija stanovništva bivše Vojvodine Srpske, a napose o garancijama za narodnost i jezik. Kongres je počeo s radom 2. travnja 1861. Kasnije je nazvan Blagoveštenski sabor.

¹⁹⁷ J. J. Strossmayeru i Ambrozu Vraniczanyju koji su u Pojačanom carevinskom vijeću ukazali na potrebu sjedinjanja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom suprotstavio se sa »slavodalmatiskom« autonomnaškom koncepcijom predstavnik Dalmacije Francesco Borelli.

¹⁹⁸ *das dreijenige Königreich* (njem.), Trojedna Kraljevina.

¹⁹⁹ *Tandem aliquando* (lat.), ipak ponekad.

²⁰⁰ *Dermalen* (njem.), sada.

²⁰¹ Objašnjenje riječi da Vojna krajina može biti ipak ponekad zastupana, ali samo sada, nalazi se u činjenici da je njezinim zastupnicima nakon prvotne zabrane posebnom odlukom Franje Josipa I. dopušteno sudjelovati u radu Sabora. Naime, izborni red od 21. II. 1861. nije obuhvaćao Vojnu krajinu, ali je kraljevim reskriptom od 9. V. ipak dopušteno sudjelovanje zastupnika Vojne krajine u saborskim raspravama, ali samo u onima koje se odnose na državna pitanja.

gimi pretegnuv, povukli Hrvate u Reichsrath (Carevinsko vijeće, op. Z. G.)? No to je gola obsjena, pače da budu svi krajišnici za Reichsrath, jošte bi ostali prama ostalom Saboru u absolutnoj manjini. Barem po tom, što je na koncu (...) ²⁰²ministerijalne konferencije pod kraljevim predsjedništvom Schmerling ²⁰³rekao Strossmayeru: »do ut des«, ²⁰⁴rekao bih, da su morda mislili na Reichsrath, ko što je kralj u privatnoj audijenciji sbilja njeke našince nagovarao, neka bi došli na Reichsrath, jer da će biti odlikovani, da će Dalmaciju odmah priklopiti, da nas Česi i Poljaci žele ²⁰⁵itd. Morda je takodjer odlučno djelovalo odvažno i upravo junačko postupanje Strossmayerovo. Kad se je svršila konferencija, na kojoj pod kraljevim predsjedništvom biahu: Reiner, ²⁰⁶Rechberg, ²⁰⁷Schmerling, Dagenfeld, ²⁰⁸sa svojim pomoćnici (...) ²⁰⁹i majorom Frommom, ²¹⁰a s naše strane ban, ²¹¹Strossmayer i Mažuranić, ²¹²usta Strossmayer pa reče: »ja vidim da narod naš neima nigdje prijatelja do Boga samoga; samim tim on će imati svoju budućnost.« Na to će Reiner, Rechberg svi opkolivši ga: »umirite se, biskupe, ta mi nismo neprijatelji vašemu narodu, već smo pripravnici sva možna učiniti.« Ona odlučna junačka hrvatska rieč valjda da je silno djelovala: svakako odtale se vidi kako je u Strossmayera srce za narodnost našu vruće i kipuće, gdje se on neboji ni srdjbe kraljeve ni njegovih ministarah, kad se radi o svetih pravih našega siromašnoga naroda. Živio Strossmayer! i duh mu se uvrižio u svako hrvatsko srce, te na silnih svojih krilih ponio vas naš narod na vrhunac slave!

Što ćeš pako na to reći, kad onakovo gnjusno pašče Chowanetz ²¹³o takovu mužu hoće da si brusi otrovne zube? Valjda ste čitali što ona nesreća izlaja u prekjučerašnjem broju *Gegenwarta*, u nekakvom, sjegurmo ovdje načrčkanu, dopisu iz Pešte. Ja se nadam da će zagrebački klerici takove no-

²⁰² Nečitka riječ.

²⁰³ Vidi bilješku 90.

²⁰⁴ *Do ut des* (lat.), dajem da daš.

²⁰⁵ Nejasno, možda treba čitati žale, no i tada ostaje nejasan smisao.

²⁰⁶ Nisam uspio pronaći njegove biografske podatke.

²⁰⁷ Johann Bernhard Rechberg (Regensburg, 17. VII. 1806.-dvorac Kettenhof kod Beča, 26. II. 1899.). Od 1859. do 1860. bio je ministar predsjednik, a zatim do 1864. ministar vanjskih poslova.

²⁰⁸ Nisam uspio pronaći podatke o njemu.

²⁰⁹ Nekoliko nečitkih imena.

²¹⁰ Nisam pronašao podatke o njemu.

²¹¹ Barun Josip Šokčević (Vinkovci, 7. III. 1811.–Beč, 16. XI. 1896.) Godine 1858. imenovan je banskim zamjenikom, 1859. podmaršalom i guvernerom i zapovjednim generalom za Banat i Vojvodinu Srpsku u Temišvaru. Na Strossmayerov prijedlog 19. VI. 1860. imenovan je hrvatskim banom, zapovjednim generalom za Hrvatsku i Slavoniju i guvernerom u Rijeci.

²¹² Ivan Mažuranić (Novi Vinodolski, 18. VII. 1814.–Zagreb, 4. VIII. 1890.) Godine 1860. imenovan je predsjednikom Privremenog hrvatskog dvorskog dikasterija, od 1861. do 1865. na čelu je Hrvatske dvorske kancelarije, od 1871. do 1873. predsjednik Sabora Kraljevinā Hrvatske i Slavonije, od 1873. do 1880. hrvatski ban.

²¹³ Neki Strossmayerov kritičar. Nisam uspio pronaći nikakve podatke o njemu.

vine sapaliti i nikad više ni pogledati. No u nas je Strosmajerov karakter tim čistiji, čim na njega pseto laje iz duboke mrčine.

Ali treba da završim; uz liep pozdrav i hrvatski cielov Vam i svakomu pravomu prijatelju! S Bogom.

Vaš

prijatelj
Juraj Posilović

* * * * *

12.

Franjo Iveković – Šimunu Balenoviću

F. Iveković iznosi uvjerenje da nije trebalo napustiti ilirsko ime, jer je ono moglo postati opće ime za sve južne Slavene, a s vremenom bi ga prihvatili i Srbi. Nadalje tvrdi da je poslije ilirskoga imena srpsko ime najprikladnije za integraciju južnih Slavena, jer da hrvatsko ime neće nikada moći postići takvu opću prihvaćenost.

S. I. (Budimpešta?) 22. III. 1858.

Pobro Šimune!

Na tvom daru od 29. siječnja baš ti hvala! Niti uz najbolje pečenje nebih si bio tako omastio brk, ko što sam se sladio tvojom knjigom: puna smilja i bosilja, puna ružicah i ljubicah; puna mirisava cvieća i ljekevita bilja, puna milote i dragote, prava dražest! Zato još jednom hvala!²¹⁴

Najvećma si mi ugodio pišući što naši ljudi misle, snuju i rade. Možda nebi ti vjerovao, kako veselo zaigra svaka žilica u takvu čovjeku, koj je u tudjinstvu a ljubi svoje, čuvši i o neznatnom pokretu i životu na narodnom polju. Vele istinita i izkušana je ona izreka Apoštolova: *virtus in infirmitate perficitur*.²¹⁵ Odatle možemo i ponješto protumačiti; zašto oni od naših svećenikah, koji su ovdje medju Madjari učili bogoslovje (razumievam dakako mladji naraštaj) medju vatrenijim su rodoljubi i da tako kažem s Kopitarom

²¹⁴ U ostavštini J. Posilovića J. Barle pronašao je, uz svezak s korespondencijom Š. Balenovića, svezak s njegovim pjesmama i sastavcima za *ZKL* i poseban svezak s njegovim pjesmama. Svih šesnaest prigodnih pjesama sa 1457 stihova su tiskane, ali ne pod Balenovićevim imenom, nego pod općenitim imenom »duhovna mladež«, »pitomci sjemeništa«, »zahvalni učenici« itd. Riječi kojima Iveković hvali poslanu knjižicu sugeriraju da je možda riječ o tim pjesmama i sastavcima.

²¹⁵ *Virtus in infirmitate perficitur* (lat.), vrlina se usavršava u slabosti.

φιλοπατριεστεος²¹⁶ Svako trenje budi vatru; svaki čin ima i protučin. – Pa i drugi put, kad mi uzpišeš, prijavi mi što o tom saznaeš – svagda će mi biti jednako milo.

Ovo mi se činjaše paradoxno, što no reče: »ja volim kakvo god ime nego li srbsko.« Mislim, da je to najveća naša bieda, što smo si tim omraženiji čim smo si bližji. Ta dobro bi bilo i tursko ili tatarsko ili kitajsko ime samo da je jedno, nekmo li nebi srbsko, koje nije sramotnije ako nije slavnije od hrvatskoga. Čitaj njemačke, česke i ruske, ako hoćeš i francuske knjige i novine, pa ćeš svagdje najti, da ime srbsko istovjetuju s jugoslavjanskim ili razumievaju pod njim barem sve štokavce, da li pravedno, o tom neću da sudim; no učin jest. Najbolje bi bilo da smo ostali pri imenu ilirskom. Prigriše ga već svi jugoslavjani, osim Srbah, jamačno bi ga s vremenom i Srbi; to ime se već i po inostranstvu podobro razprostrani i udomaći; sad ga mi odpudismo (odbacismo, op. Z. G.), pak nam je žao kad nas ini sviet Srbi krsti, a ipak osim ilirskoga neima shodnijega imena do srbskoga za nas južnu braću; jer da će ikad svi poprimiti hrvatsko, neima ni prilike.

Srbi imadu prednost i povjestnicom i zemljopisom. Uzalud se opozivlješ na povjestnicu. Naša povjestnica slavna je jedan viek prije spojenja s Ugarskom. Poslje ovog sdruženja biaše istina sjajnih činah hrvatskih i slavnih muževah, no znaš *a potiori fit denominatis*²¹⁷: to je sve bivalo pod imenom ugarskim, što se sad tumači mađjarskim. Narod koj nije svoj, nemože imati niti svoje povjestnice. Srbi dulje uzdržaše samostalnost i prije si ju opet izvojevaše. Pa ne samo što duže trajaše njihov narodni život, već imadu slavni muževah, koji se mogu ogledati s našimi najslavnijimi. Ili zar nije Miloš Obilić²¹⁸ vriedan našeg Nikole Zrinjanina²¹⁹ ili Dušan Silni²²⁰ našeg Krišimira Velikog.²²¹

Odbacimo sve predsude, jer nam samo prieče k slozi i narodnom napredku. Ili zvao tko naš jezik hrvatskim ili srbskim, jugoslavenskim ili slovinskim, pisao ćirilicom ili latinicom, sa *h* (u genitivu množine, op. Z. G.) ili bez njega, samo ako inače valjalo, ne gledajmo na ovakve sitnarije, neprezirajmo radi toga samu stvar, već gledajmo svetost i važnost stvari; te podajmo si složno svi južni Slavjani ruke za vječni savez i slogu, pak nećemo više dugo biti što smo sada. Što je s banom dikom našom (banom Jelačićem, op. Z. G.)? Či-

²¹⁶ Jernej Kopitar (Repnje, Gorenjsko, 21. VIII. 1870.–Beč, 11. VIII. 1844.), slovenski filolog. Navedena riječ glasi *filopatridésteros*, komp. od domoljuban, veoma domoljuban, domoljubniji.

²¹⁷ *A potiori fit denominatis* (lat), od boljega (silnijega, jačega) biva ime (imenovanje).

²¹⁸ Miloš Obilić, lik iz epskih pjesama o kosovskoj bitki iz 1389. godine.

²¹⁹ Nikola Šubić Zrinski (Zrin (?), o. 1508.–Siget, 7. IX. 1566.), hrvatski ban, istaknuo se u protuturskim borbama. Poginuo je prilikom pokušaja proboja iz opkoljenog i zapaljenog Sigeta.

²²⁰ Stefan Dušan (o. 1308.–20. XII.1355.), srpski kralj od 1331. Osvojivši velik dio bizantskog teritorija 1345. proglasio se carem.

²²¹ Petar Krešimir IV, hrvatski kralj od o. 1058. do 1074. Za njegove vladavine hrvatska srednjovjekovna država postigla je najveći uspon, jer je 1069. Petar Krešimir IV. stekao vlast nad dalmatinskim gradovima, a u sastavu njegove države vjerojatno je bila i Bosna.

tao sam onomadne u Slovenských i Pražských Novynach, da je na odpustu, a umjesto njega banom ili pravije guvernerom gjenral Šokčević. Čini mi se, onaj odput reći će pensija. Kad sam bio u Vinkovcih onda nadodje Šokčević onamo svojoj majci u posjete; niesam čuo o njem ni dobra ni zla. Po imenu sudeć rekao bih da je našinac; u ostalom kakove je vjere, znat ćete valjda; i o tom pripomeni štogod u budućem dopisu.

Ovdje je običaj da svaki klerik svomu biskupu k imen-danu čestita; ako je to običavao raditi Posilović (Juraj Posilović, op. Z. G.), i mi ćemo, ako li nije, nećemo ni mi; no buduć da se nenadamo listu od Posilovića prije Gjurgjeva (sv. Jurja, 23. IV., op. Z. G.), jer nam skoro pišaše, a pripravlja se za strogi iz-pit, to bi možda ti kakogodier saznati mogao, kako je, kako li nije; ma naslov stožernikov (kardinala Haulika, op. Z. G.) svakako nam pošalji ti ili koj drugi.

Budući ti Ličanine, u svakom obziru sumnjiv (sumnjičav, op. Z. G.) t. j. i drugi o tebi sumnjaju i ti s drugih, valja mi spomenuti, zašto mi je papir svako-jakih bojah, da se nebi sablaznio osobito crvenkastom bojom i ružicom; biaše tu naime sajam, te jedan Bečanin donese k nam raznovrstna papira, perah, pečata, zavitakah etc. u cieniu za čudo jevtinu – svaki nakupi papira za 2–3go-dine, tako i ja. Činilo mi se da treba ove opazke ako ne za tebe – za druge.

Živ i zdrav bio pobratime!

F. Iveković